

ORIGINES
ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΑΣ

A
VVLGARI CRVDELITATIS CRIMINE
VINDICATAS

AMPLISS. SENATVS PHILOSOPHICI
INDVLGENTIA

IN ACADEMIA LIPSIENSI

D. XXVI. MART. CIO IO CC XXIX.

PLACIDAE ERVDITORVM CENSURAE
SVMMITTVNT

PRAESES

M. PAVLVS DANIEL LONGOLIVS

ET

RESPONDENS

JOANNES SAMVEL VNGNAD

FRANCOF. MARCH. JVR. STVD.

LIPSIAE

TYPIS BERNH. CHRISTOPHORI BREITKOPFH.

ORIGINES
ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΑΣ

A
VVLGARI CRVDELITATIS CRIMINE
VINDICATAS

AMPLISS. SENATVS PHILOSOPHICI
INDVLGENTIA

IN ACADEMIA LIPSIENSI

D. XXVI. MART. CIOIOCCXXIX.

PLACIDAE ERVDITORVM CENSURAE
SVMMITTVNT

PRAESES

M. PAVLVS DANIEL LONGOLIVS

ET

RESPONDENS

JOANNES SAMVEL VNGNAD

FRANCOF. MARCH. JVR. STVD.

LIPSIAE

TYPIS BERNH. CHRISTOPHORI BREITKOPFH.

ORIGINES
ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΑΣ

A
VVLGARI CRVDELITATIS CRIMINE
VINDICATAS

AMPLISS. SENATVS PHILOSOPHICI
INDVLGENTIA

IN ACADEMIA LIPSIENSI

D. XXVI. MART. CIO IO CC XXIX.

PLACIDAE ERVDITORVM CENSURAE
SVMMITTVNT

PRAESES

M. PAVLVS DANIEL LONGOLIVS

ET

RESPONDENS

JOANNES SAMVEL VNGNAD

FRANCOF. MARCH. JVR. STVD.

LIPSAE

TYPIS BERNH. CHRISTOPHORI BREITKOPFH.

ORIGINES
ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΑΣ

A
VVLGARI CRVDELITATIS CRIMINE
VINDICATAS

AMPLISS. SENATVS PHILOSOPHICI
INDVLGENTIA

IN ACADEMIA LIPSIENSI

D. XXVI. MART. CIOIOCCXXIX.

PLACIDAE ERVDITORVM CENSURAE
SVMMITTVNT

PRAESES

M.PAVLVVS DANIEL LONGOLIVS

ET

RESPONDENS

JOANNES SAMVEL VNGNAD

FRANCOF. MARCH. JVR. STVD.

LIPSIAE

TYPIS BERNH. CHRISTOPHORI BREITKOPFH.

ORIGINES
ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΑΣ

A
VVLGARI CRVDELITATIS CRIMINE
VINDICATAS

AMPLISS. SENATVS PHILOSOPHICI
INDVLGENTIA

IN ACADEMIA LIPSIENSI

D. XXVI. MART. CIOIOCCXXIX.

PLACIDAE ERVDITORVM CENSURAE
SVMMITTVNT

PRAESES

M. PAVLVS DANIEL LONGOLIVS

ET

RESPONDENS

JOANNES SAMVEL VNGNAD

FRANCOF. MARCH. JVR. STVD.

LIPSIAE

TYPIS BERNH. CHRISTOPHORI BREITKOPFH.

ORIGINES
ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΑΣ

A
VVLGARI CRVDELITATIS CRIMINE
VINDICATAS

AMPLISS. SENATVS PHILOSOPHICI
INDVLGENTIA

IN ACADEMIA LIPSIENSI

D. XXVI. MART. CIOIOCCXXIX.

PLACIDAE ERVDITORVM CENSURAE
SVMMITTUNT

PRAESES

M. PAVLVS DANIEL LONGOLIVS

ET

RESPONDENS

JOANNES SAMVEL VNGNAD

FRANCOF. MARCH. JVR. STVD.

LIPSIAE

TYPIS BERNH. CHRISTOPHORI BREITKOPFII.

ORIGINES
ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΑΣ

A
VVLGARI CRVDELITATIS CRIMINE
VINDICATAS

AMPLISS. SENATVS PHILOSOPHICI
INDVLGENTIA

IN ACADEMIA LIPSIENSI

D. XXVI. MART. CIOIOCCXXIX.

PLACIDAE ERVDITORVM CENSURAE
SVMMITTVNT

PRAESES

M. PAVLVS DANIEL LONGOLIVS

ET

RESPONDENS

JOANNES SAMVEL VNGNAD

FRANCOF. MARCH. JVR. STVD.

LIPSIAE

TYPIS BERNH. CHRISTOPHORI BREITKOPFH.

ORIGINES
ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΑΣ

A
VVLGARI CRVDELITATIS CRIMINE
VINDICATAS

AMPLISS. SENATVS PHILOSOPHICI
INDVLGENTIA

IN ACADEMIA LIPSIENSI

D. XXVI. MART. CIOIDCCXXIX.

PLACIDAE ERVDITORVM CENSURAE
SVMMITTUNT

PRAESES

M. PAVLVS DANIEL LONGOLIVS

ET

RESPONDENS

JOANNES SAMVEL VNGNAD

FRANCOF. MARCH. JVR. STVD.

LIPSIAE

TYPIS BERNH. CHRISTOPHORI BREITKOPFH.

ORIGINES
ANΘΡΩΠΟΘΥΣΙΑΣ

A
VVLGARI CRVDELITATIS CRIMINE
VINDICATAS

AMPLISS. SENATVS PHILOSOPHICI
INDVLGENTIA

IN ACADEMIA LIPSIENSI

D. XXVI. MART. CIO ID CC XXIX.

PLACIDAE ERVDITORVM CENSURAE
SVMMITTUNT

PRAESES

M. PAVLVS DANIEL LONGOLIVS

ET

RESPONDENS

JOANNES SAMVEL VNGNAD

FRANCOF. MARCH. JVR. STVD.

LIPSIAE

TYPIS BERNH. CHRISTOPHORI BREITKOPFH.

ANΘΡΩΠΟΦΥΛΙΣ
ΟΡΓΙΝΕΣ

PERILLVSTRI
ATQVE EXCELLENTISSIMO

D O M I N O

HENRICO DE BVNAV

POTENTISSIMI POLONIARVM REGIS
ET ELECTORIS SAXONIAE SACRI CVBI-
CVLI CLAVIGERO, CONSILIARIO AVLAE ET JV-
STITIAE, SVPREMAE CVRIAE PROVINCIALIS LIPSI-
ENSIS ADSESSORI, SVMMI CONSILII ECCLE-
SIASTICI PRAESIDI, DOMINO HEREDITA-
RIO IN DAHLEN, DOMSEN,
GOLLNIZ, reliqua.

LITTERARVM PATRONO MAXIMO

PRIMITIAS SVAS ACADEMICAS

D. D. D.

DEVOTISSIMVS CLIENS

PAVLVS DANIEL LONGOLIVS.

VIR PERILLVSTRIS
ATQVE
EXCELLENTISSIME

AD TE aditum parans
Musa mea a proposito
paene deterrita fuisset,
quod humilitatis suae
probe memor TE maio-
rem sciebat, quam ut ad se descensurum putaret.
Verum enim vero temeritatis non minus quam
periculi plena res erat, sine Summi alicuius
Viri

*Viri praesidio in publicum prodire. Apolline
itaque suo, quem erga homines inferioris
subsellii aequae ac honoratiores percomem esse
haud ignara erat, nullum tutius, nul-
lumque firmitus rebatur. TV, Vir
Excellentissime, acutissimus harum lit-
terarum es arbiter. Compertum id ha-
bent omnes, quibus Herculeum illum labo-
rem, quem nuper admodum in eruendis anti-
quitatis monumentis fortiter subiisti, lu-
strasse datum fuit. Mirantur atque obstupe-
scunt, inter tot grauissima negotia, quibus
pro Serenissimo Patriae Patre, pro ciuibus,
proque litterarum in Saxonia nostra incre-
mentis distraberis, tam politum et ab omni
parte perfectum opus nasci. Si igitur vide-
rint, ea, quae TIBI summissa mente obfe-
ro, TE haud repudiare, iudicio TVO fre-
ti, quo illis in rebus maius non est, saltem
non omnia praepropere damnare audebunt.*

*Istae sunt causae, de quibus hae schedulae
ea, qua par est, reuerentia ad TE accedunt;
neque eae solae, sed his interpretibus ipse
meaque studia. Fateor: immatura sunt; at
si ea benignitate TVA foueris, fient quon-
dam maturiora. Ego sedulo faciam, quod
pietas iubet. Fatigabo Deum ter Opt. Max.
ardentissimis precibus, ut TE, Vir Excel-
lentissime, Regis nostri Augustissimi delitias,
Perillustis domus decus, Musarum statorem,
ciuium amorem ac certissimam clientum salu-
tem, Regi, genti, studiis, reipublicae atque
omnibus iis, quorum felicitas ex TVA in-
columitate pendet, in seros usque annos saluum
sospitemque conseruet. Dabam Lipsiae A.D.
X. Kalendas Aprilis An. civ mcccxxix.*

DISPUTATIONIS CONSPECTVS.

§. I. Prooemii loco de fabularum sensu generatim differitur.

§. II. Dissertationis ipsius argumentum exponitur.

§. III. Ἀνδροποδοσίας quae sit origo, eruditi inter se dissentiunt:

§. IV. Alii eam ab Isaaco:

§. V. Alii a Jephthae filia:

§. VI. Alii ex Judaicorum sacrificiorum aemulatione petendam esse male existimant.

§. VII. Ἀνδροποδοσίας certitudo destruitur, scriptorum, qui de ea testantur, fide eatenus in dubium vocata, quod vel vere δεσιδαίμονες fuerint, vel contra communem superstitionem scribere noluerint.

§. VIII. Quod diuersarum partium fuerint.

§. IX. Quod φιλαυτία laborauerint.

§. X. Quod gentis, de qua scripserunt, linguam nescierint.

§. XI. Quod ab eadem gente paullo remotius egerint.

§. XII. Quod pars eorum poetae sint, quorum in historia sublesta fides.

§. XIII. Sub ἀνδροποδοσία aliud quid latere, probabilis coniectura desumitur ex vulgarigentium de Diis suis opinione.

§. XIV

§. XIV. Quo Deorum gentilium origo alius inuestigatur.

§. XV. Caussae, qui tandem eo veteres descenderint, ut nocentes interfecerint, eruntur.

§. XVI. Legum anima poenae sunt, quae olim tutissime infligebantur.

§. XVII. Sub religionis specie:

§. XVIII. Per sacerdotes.

§. XIX. Apud barbaros aequae ac moratiores populos.

§. XX. Huc referendam esse ἀνθρώπων θυσιὰν adseritur.

§. XXI. In uniuersum ex stata hominum immolatione:

§. XXII. Ex extraordinaria:

§. XXIII. Ex modi eiusdem varietate.

§. XXIV. Idem speciatim dicendum de ἀνθρώπων θυσιᾶς sceleratorum:

§. XXV. Captiuorum:

§. XXVI. Seruorum:

§. XXVII. Innocentium:

§. XXVIII. Infantum:

§. XXIX. Hospitum.

§. XXX. Subiungitur sententia nostra de ἀνθρώπων θυσιᾶς progressu:

§. XXXI. De eius abolitione.

§. XXXII. Rerum dicendarum agmen claudunt monita quaedam ad lectorem.

§. I. In

§. I.

N vtramuis aurem cum dormire recte dixeris, qui fabulis, quae apud veteres vbiuis obuia sunt, sine vltiori examine fidem haberet. Ipsi eas memoriae prodentes suo, quo illis nihil familiarius, *ut aiunt, ferunt, creditur, fabula est*, reliquis, lectorem, ne sibi *ἡρώδης ἀγροδοῦ* patiat, haud obscure monuisse videntur. Quare sagacioribus semper visum fuit, *illa omnia, quae antiquitus de vita Deorum moribusque conscripta sunt, longe aliter esse intelligenda atque interpretanda sapientibus*; a quibus tamen Augustinus Ep. CCII. cuius ista sunt verba, longe dissentit. Nihilominus cum iis ut faciam, mouent haud pauca veterum monumenta, quae passim, in primis apud Ciceronem in duobus de Nat. Deor. libris posterioribus, et Lactantium Div. Inst. I. cap. XI. et XII. occurrunt. Neque recentiorum suffragiis destituor. Patet id ex Io. Conr. Durrii Diss. de recondita veterum sapientia in Poetis. Altdorf. 1655. Iac. Thomasi Disp. de Fabulis Poetarum, earumque vario sensu. Lips. 1676. Andr. Christiani Eschenbach Disp. de Fabularum Poeticarum sensu morali, quae inter eius Dissertationes Academicas Ima est. Io. Christoph. Wolffii Diss. II. de mythica moralia tradendi ratione nov-antiqua. Witteb. 1704. Io. Monetae Disp. vtrum immolatio Phrixi eadem sit ac Isaaci, nec ne? Witteb. 1721. Disp. I. §is prioribus. Anonymi Explication Historique des Fables. Paris. 1745. aliorumque hanc in rem editis scriptis. Plura qui cupit, hos adeat, quorum argumentis victus, non precario aliud quid sub priscorum commentis latere concedet. Nec et mihi istis antesignanis aliquas rationes exponere difficile foret, nisi id extra oleas esset vagari, minusque necessarium. Quem enim mihi da-

bis, qui aëno nostro bonum, quo prae aliis gaudet, inuideat. Tot potius ac tantos viros, ut intimiora litterarum secreta referentur, masculè nitentes videmus. Et vela, quae rebus physicis, ethicis ac politicis fabulosa antiquitas magno cognoscentium impedimento obtendit, indies magis magisque summoventur, non obstantibus haud exiguis moris, quae ipsis superandae sunt. Adeo omnibus accessum ad Phoebi augustissima delubra faciliorem reddendi, ardet animus! His, quaeso, liceat qualemcumque me socium addere, satis pretii laturus, dummodo opella hac, si non gratiam, saltem odium a lecturo non ineam.

§. II.

Singula sacrificiorum, quae Diis olim suis, quos sibi sensim excogitauerant, gentes obtulerunt, genera enumerare securus supersedeo, quippe quae ei, qui vel prima elegantiorum litterarum elementa hausit, abunde constant. Ex amplissimo, qua patet, campo paucis duntaxat flosculis delibatis, altius et quasi a fonte repetam, quae de *ἀνθρῶποθυσίας* veteribus narrantur. Factam eam olim esse, quae comprobent, in promptu documenta habeo. Timeo autem, ne si ea adponerem, aliorum scrinia, qui paratas fruges exhibent, me compilasae, suspicionem incurrerem. Adlegare igitur iuvat, quorum opera ferias nobis fecit. Sunt B. Georg. Moebius *Disf. de Sacrificiorum Origine*. Io. Ioach. Müller in *Disp. cui titulus: Ἀνθρῶποθυσίας Historia et Moralitas*. Lips. 1682. Io. Seldenus de *Dis Syris Syntag. I. c. VI.* et quae M. Andr. Beyerus in *Additamentis* monuit. Elias Schedius de *Dis Germanis Syng. II. cap. XXXI. et XXXIII.* Io. Marshamus *Canone Chronico Sec. V. p. 77. seqq. ac Sec. XI. p. 316. seqq.* Io. Gnil. Stuckius in *Sacrorum Sacrificiorumque Gentilium descriptione p. 62. seqq.* Pet. Petitus de *Natura et Moribus Anthropophagorum II. c. IX.* Io. Saubertus de *Sacrificiis capite in primis XXI.* Ger. Io. Vossius de *Origine et Progressu Idololatriae I. c. XXXVIII. II. c. XVII. extr.* Iac. Phil. Tomasius de *Donariis ac Tabellis Votivis c. XL.* Hugo Grotius de *I. B. et P. L. II. c. XX. §. 47. n. 5.* ibique Doctiss. Barbeyrac. Alexander ab Alexandro *Genial. Dier. VI. c. ult. vbi multa apud interpretes.* Coel. Rhodiginus *Lect. Antiq. VII. c. XLIV.* Polyd. Vergilius de *Rer. Inuent. V. c. VIII.* Hieron. Columna ad illud Ennii *Ann. I. Ille suos Deiueis &c. p. 28. seqq.* Steph. Io. Stephanus ad *Saxonem Grammaticum Lib. III. p. 92.* Io. Freins-hemius

hemius ad Curtii IV. c. III. n. 23. Cel. Arnold a Drackenborch. ad Sil. Ital. IV. v. 767. Magnif. Io. Franc. Buddeus Hist. Eccl. Vet. Test. Tom. I. Per. I. Sect. III. §. 5. et Iac. Martinus (quem huius eruditi operis auctorem esse, docent Acta Erud. anni superioris p. 242.) in libro, qui inscribitur la Religion des Gaulois Tom. I. Lib. I. c. X. et Tom. II. Lib. III. c. X.

§. III.

De cuius rei origine, eaque prima ac vera si quaeritur, plurimis altum silentium, vel saltem diuersa diuersis placent. Pars huius nefandi ritus fontem ex paganorum *κακοζηλίας* studio petunt: alii exemplorum antiquissima ex sacris paginis mutuata, et gentiliū figmentis inuoluta credunt: alii denique aliud. Harum coniecturarum qui susceperunt defensionem, non aliqui ex multis, sed auctoritate, sed doctrina, sed meritis in bonas litteras maxime insignes sunt. Quae sub initium mecum reputans, an contra sentirem, vix a me impetrare poteram. In aprico enim erat, si totum hoc negotium auctoritatibus auctoritates opponendo conficiendum sit, me testimoniorum numero longe inferiorem futurum esse. Verum cum testimonia non minus pondere, quam numero metiri soleamus, non omnem a communi sententia discedendi rationem mihi praecisam esse animaduvertebam, praesertim cum animum etiam adderet aduersariorum humanitas, quos nemini sententiam suam obtrudere, perspectum habebam. Erat et solamen, socios habuisse, eos puto, quorum pertinax industria in re non minus obscura cuncta, quae remoram iniicerent, ex voto profligauit. Quibus si ab aliis auxilium petendum, et sententiae numerandae non ponderandae fuissent, altissimis tenebris in hunc vsque diem sepulta iacerent multa egregia. His auctoribus ex circumstantiis, quae seorsim sumtae parum admodum ad rem conferre videbantur, certius quid de *άνθρωποθύσιας* origine eruere ego quoque conatus fui, quantum in hoc, quae colo, studiorum genus cadit. Idque bifariam exsequar, cum potissimas dissentientium opiniones refellendo, tum alias, an rectas, penes te, mi lector, esto iudicium, in illarum locum substituendo.

§. IV.

Io. Marshamum qui consuluerit, id responsi feret, hominem mactandi ritum, antequam Abraham filium suum vnicum iugulare

iusus sit, apud Phoenices in usu fuisse, in quo adstruendo totus est in Canone Chronico Sec. V. p. 77. seqq. Eam vero sententiam, ut sacris litteris e diametro oppositam, destruxit illustre Ienensium fidus Magnif. Buddeus Hist. Eccl. Vet. T. Part. I. Per. I. Sect. III. §. 5. p. 287. seqq. cui, et quos pro se adlegavit, subscribere, nullus dubito. Istius igitur feralis ritus antiquissimum primumque exemplum esse Isaaci Gen. XXII. immolationem, quam ab eius parente Summum Numen exegit, dudum extra omnem dubitationis aleam positum fuit a Cel. Buddeo c. I. nec non ab auctore, qui sub litteris T. S. latere voluit, in Syntagmate de Druidum Moribus ac Institutis c. VII. aliisque. Cum autem nemo futurus sit, qui ignoret, Isaacum non esse caesum, sed in eo Deum ter Opt. Max. adquiescisse, quod pater iste omnium credentium spem suam diuino iussu interficere haud renuerit: pedem ad alia ferrem. Verum morantur me, qui, omnem *ἀνθρώπων νομίαν* ad reliquas gentes transiisse inde pro certo habent. Veniunt in hunc censum T. S. Syntagm. de Druid. Mor. ac. Inst. c. VII. Georgius ad Tertulliani Apolog. cap. IX. Obs. 2. Io. Guil. Stuckius in Sacror. Sacrificiorumque Gentil. descript. p. 64. Andr. Beyerus Additt. ad Selden de D. S. Synt. I. c. VI. p. 249. et la Religion des Gaulois Liv. I. Chap. X. quos quidem non miror illi sententiae esse addictos, quippe quibus omnis diuinus cultus, qui vnumquam apud gentes viguit, mera cultus veri Dei est imitatio. Verum quo minus in eorum castra transeam, multa obstant, quae in §um VI. coniecta legas. Nec aliorum adsensu plane careo. Repudiat itidem illorum opinionem B. Aug. Pfeifferus Dub. Vex. Cent. IV. Loc. LXXX. §. 4. et Magnif. Buddeus c. I. p. 290. qui licet rem in medio reliquerit, non nihil roboris ex ipsa eius haesitatione me lucrari arbitror. Tantus enim Vir, quo in hoc genere nullus praestantior arbiter, haud temere iudicium suum suspenderet, si illa dissentientium cuncta, quam quidem volunt, luce sua radiarent. Nihil postremo, utpote paucissimos, moror reliquos, qui tristissimi illius cultus natales ab Isaaco immolando petiisse haud contenti, hanc Isaaci historiam sub Iphigeniae nomine ferri compertum habent, teste Magnif. Buddeo Hist. Eccl. V. T. Part. I. Per. I. Sect. III. §. 23. p. 444.

§. V.

Alii, qui acutioris visus gloriam aucupantur, filiam Iephtae eius-

eiusque fata in Iphigenia delitescere malunt. Eius rei acerrimi propugnatores sunt Ger. Io. Vosius de Orig. et Progr. Idol. I. c. XXIII. Pet. Dan. Huetius Demonstr. Euangel. Tom. I. c. XIV. de Libro Iudic. extr. p. 286. Henr. Mascampius Instit. Histor. P. I. Lib. IV. c. I. p. 113. Georgius ad Tertull. Apolog. IX. Obs. 2. et Io. Moneta, vtrum immolatio Phrixi eadem sit ac Isaaci, nec ne? Witteb. 1721. Disp. posteriori §. 8. Neminem vero, qui hos vel per transennam adspexit, rerum adeo expertem crediderim, ut nesciat, quam paruo eorum potiori parti stet, in quibuslibet fabulis sine magno labore sacrae cuiusdam historiae vestigia haud obscura inuenisse. Sed si a leuissima quauis similitudine ad rem ipsam, quod Logicorum filii numquam largientur, sine erroris metu concludere licebit, omnis historiae profanae fides facile corruet. Rectius, uti semper, meus sentit Buddeus Hist. Eccl. V. T. Part. I. Per. II. Sect. II. §. 10. p. 898. fabularum huiuscemodi et originem et interpretationem admodum dubiam pronuncians. Incertum est, Iephtane filia reuera, an minus caesa sit: quamquam ad negatiuam sententiam sum procliuior, rationibus, quibus idem Buddeus c. I. p. 893. aduersariorum arcem strenuus ex more prostrauit, victus, quo ad legato loco et apud Aug. Pfeifferum Exercitat. Sacrar. VII. §. 1. eorum multos, qui a nostris et diuersis partibus stant in breui quasi tabella contemplari poteris. Incertum est, vtrum Iphigenia, an aliud quid Dianae mactatum fuerit: illi tamen quiddam certo certius, originem puta ἀνθρώπου θυσίας, deriuare volunt. In tanta igitur incertitudine et ego veniam impetrare spero, si neque his auscultem.

§. VI.

Ceteri, uti amant, cum in ambiguo sunt, ad gentium κακοζήλιαν, ut ad sacram anchoram in hoc arduo negotio confugiunt. Id mihi vehementer dolet, quod illi sint viri haud circumforaneae doctrinae: ceteroquin essent fortasse, quibus istud ignorantiae asylum videri posset. Quibuscum, quamuis omnem lapidem mouerem, ne sentirem, obferebant mihi sese tanta αἰσχύματα, quae inter se nullus conciliare poteram. Aiunt enim, Iudaeorum sacrificia gentes reliquas imitatas fuisse. Quis vero umquam audiuit, aemulationem cuiquam cum eo, quem stultitiae accuset, cui omnes diras imprecetur, intercessisse? cum illo potius, quantum scio, quem diligit, quem sapientia ceteros antecedere arbitratur, quem in opti-

morum numero habet. Neminem autem, nisi a litteris penitus alienum latebit, omnes ferme Iudaeos ut recutitos, nubícolas, asini cultores et in porcos clementes derisisse, atrocissimis suppliciis adfecisse, ac plusquam Vatiniano odio persecutos fuisse ethnicos, cuius rei testimoniorum scatent pandectae sacrae utriusque Foederis. Neque minus eadem testantur Tacitus Ann. XV. c. XLIV. et Hist. V. c. II. cum tribus proximis. Suetonius Tib. XXXVI. Iuuenalis Sat. XIV. v. 97. seqq. Prudentius Apoth. v. 540. seqq. et alii, quorum haud paucos laudant Pet. Cunaeus de Republ. Hebr. III. c. VI. El. Schedius de Dis Germ. Syngram. I. c. IV. atque Hugo Grotius ad Lib. IV. §. 3. libelli de Verit. Rel. Christ. Obstat praeterea aliud, ne mihi persuadeam, sacrorum Iudaicorum imitationis quid in *ἁγίων ἑσθίων* subesse. Israelitas enim ut domarent, multa bella vicini populi semper susceperunt: neque ab his prius cesauerunt, quam illis sub iugum missis. Tanto odio cuncti in Iudaeos exarserant! Quis umquam victor gentis bello superatae mores et exempla, nisi ea sibi adprime placeant, secutus est? Constat potius inter omnes, victoris esse, iura et leges victo dare: huius ad illius suos componere mores. Quae impedimenta si et ab adversariis nostris superari possent, nequitur ipsis alius nodus Gordius. Foedus nempe iste ritus, de quo mihi sermo est, non apud unum alterumue populum, cui cum Hebraeo commercium, reperitur: neque heri aut nudius tertius penes gentes inualuit. Nam Iudaeos ne quidem mercaturae ergo exteras adiisse terras, licet Cunaeo, a Cl. Io. Nicolai in not. ad L. I. c. IV. de Republ. Hebr. iustissime castigato, numquam dederim; nondum causa cecidi. In disutissimis cris idem sacrificiorum genus usitatum fuit, quod a Iudaeis Patriarchisque reliquos omnes accepisse, facile quidem est dicere, difficile probare. Saltem hicce cultus apud Germanos initia inde non sumit. Volunt id verba Taciti de Mor. Ger. II. *quis, inquentis, praeter periculum horridi et ignoti maris Asia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniam peteret? informem terris, asperam caelo, tristem cultu adspectuque, nisi si patria sit.* Quibuscum ea, quae Schedius de D. Germ. Syngr. II. c. II. habet, conferas. Erunt quidem, qui, quo Patriarcharum ad Germanos sacra manauerint, facile ostendi posse modum credent, illos puto, qui Iaphetum (suavia somnia!) Noachi filium, Europaeorum in uniuersum, et Ascenatem, Gomeri filium, Iapheti nepotem, Germanorum originem

con-

conditoresque celebrant. Verum etiam ab his tutum me ciuesque meos nuperrime praestitit Musarum, quae hic terrarum colunt, Praeses Perillustris HENRICVS DE BVNAV, in opere magifico *Teutsche Kayser und Reichs-Historie* Part. I. Lib. I. p. 6. seqq. eorum fundamentum ex imis suis sedibus dimouens. Quidquid vero haecenus disputatum est, noli ita interpretari, ac si accensendus essem iis, qui illam Charybdim euitaturi in longe detestabiliorem Scyllam incidunt. Istos puto, qui tam perfrectae frontis sunt, vt caeremonias, quas Summum Numen in re diuina facienda tenendas praescripserat, ex aliarum gentium fanis arcesstas existiment: quorum pessimam causam nuper rursus egit Io. Spencerus libro de Legibus Hebraeorum Ritualibus, duobus abhinc annis nouis accessionibus Cantabrigiae denuo edito.

§. VII.

Postquam igitur aliorum sententias tot atque tantis exceptionibus obnoxias esse, minusque ex voto procedere vidimus, nunc, quo singula ordine pertractentur, ante omnia auctores, qui *ὁνθροποθυσιαν* apud gentes vsitatam fuisse perhibent, dispiciamus. Ea est illorum condito, vt vel superstitioni, quamuis paucissimi in hunc censum veniant, valde addicti fuerint, atque caeco adsensu, quidquid de Diis fama ferebatur, exceperint, verumne an falsum sit, parum solliciti: vel mentis suae sensa, ne suis et ciuitatis commodis obficerent, aperire ipsis haud integrum fuerit. Prodeant in medium Quirites. Quos flagitium aut facinus domo expulerat, Romanam sicuti in sentinam confluxerant. Ex his *varis quasi elementis*, vt cum Floro loquar, *unum corpus congregare populumque Romanum facere* sine religione diffidens vafer Romulus auguria et auspicia commentus est. Piam vero illam fraudem sapientioribus non suboleuisse, qui exin, quod eam nemo detexerit, adfirmaret, haud leuiter hallucinaretur. Sacra enim praesertim, quae gentilibus magna pars imperii arcanorum erat, sine grauisimi flagitii nota ne quidem sacerdotibus, quod Clunerus Germ. Antiq. l. c. XXIV. multis priscorum testimoniis stabiliuit, in vulgus efferre licebat. Idcirco ii, qui de plebe erant, quid sub sacris lateret, ignorantes veritatem in lucem proferre non poterant: reliqui supra credulam multitudinem sapientes, partim amore in patriam, ne eius tranquillum statum temerarent, partim metu poenae, quam pacis pu-
blicae

blicae turbatae dedissent, nolebant. Idque non tam in Romanis, quam in aliis gentibus usu venit. De Germanis id paucis videbimus. De quibus quae litterarum monumentis consignata sunt, unde, quaeso, acceperunt Romani? Vel coniectando, sicuti ego aestumo, cui nimis indulgebant, vel ex ipsorum Germanorum relatu, qui aut a rudi plebe, quae secundum Caesarem de Bell. Gall. VI. c. XIV. sacrorum experts, aut a sagacioribus proficiscebatur. His abunde constabat, quam implacabile odium in se iamdudum suscepissent Romuli nepotes. Eo religioni sibi ducebant illi, quidquam de sacris prodere. Romani enim, si frenum, quo vniuersa multitudo regebatur, si in primis, quod huc spectat, homines ciuitati exitiosos sub diuini cultus specie occidi rescuissent, peropportuna, quam auidisime semper captabant, occasio oblata foret, omnem Germaniam tristissimis motibus concutiendi. Nam materiem id praebuisset vulgo, vt optimatum iugi impatiens quadrata rotundis misceret. Quo pacto, (istae enim sunt artes, quibus Aeneadarum imperium ad tantam molem excreuit) omne Germanum nomen subigere, paucissimis vulneribus et sanguine Romanis stetit. Quod maiores nostri persentiscentes cauti id agebant, ne aliud, nisi quod in omnium oculos incurreret, illis diuulgaretur. Romani igitur, maiores nostros inter alia homines Diis caedere, edocti, idem litteris mandarunt: quorum auctoritate qui tantummodo niteretur, is meo quidem iudicio vehementer falleretur. Immo; si et ipsi Germanorum veteres, se homines immolare sole-
re, scriptum reliquissent, nescio an hoc ipso omnis dubitandi ratio in hoc negotio sublata sit. Ipsos quippe crederem hac ex parte vera enunciare noluisse, metuentes, ne hoc imperii Palladium, animadu-
uersio scilicet in sceleratos sub religionis specie, hostibus prodere-
tur. Nam profecto maiorum nostrorum ruditas, quamquam ali-
quibus satis alta videtur, haud tanta est, vt eiusmodi calliditas, aut,
quod malle, prudentia istis prorsus sit deneganda. Legibus sane
sanctum habebant, *vti, si quis quid de Republ. rumore a finitimis
acceperit, cum nemine nisi cum magistratibus communicet, qui, quae
visa sunt, occultabant; quaeque esse ex usu iudicauerint, multitu-
dini prodebant.* Vide Caesarem de Bell. Gall. VI. c. XX.

§. VIII.

Neque minus illis plena fides est habenda, qui, cum diuer-
rum

rum partium sint, nimium quantum animorum suorum lubidini litant. Primas in iis tenent isti rerum domini, gensque togata, qui omnem sapientiae laudem sibi solis vindicantes, reliquas gentes alto supercilio iuxta se despiciebant: sua pro egregiis venditabant, aliena sinistrisimis sermonibus carpebant: se omnibus virtutibus ornatissimos, alios omnibus vitiis inquinatos putabant. Quae cum veritati aperte repugnarent, acerbissimarum exprobrationum ansam Patribus praebuerunt. Ex omnibus Lactantium audire iuuat. *Sed de Barbaris*, inquit ille Diu. Inst. I. c. XXI. *non est adeo mirandum, quorum religio cum moribus congruit. Nostri vero, qui semper mansuetudinis et humanitatis gloriam sibi vindicarunt, nonne sacrilegis his sacris (disserit de αὐθροῦς καὶ θυσιῶν) immaniores reperiuntur? Hi enim scelerati potius sunt habendi, qui cum sint liberalium disciplinarum studiis expoliti, ab humanitate desciscunt, quam qui rudes et imperiti ad mala facinora bonorum ignoratione labuntur.* Quocirca quidquid ipsorum institutis respondebat, eius auctores sese gloriabantur; reliqua, quae vel latum vnguem ab eorum moribus differrent, ut barbara culpabant. Eorum praecipue, contra quos aeternas inimicitias susceperant, res gestas, licet ceteroquin summa laude dignas reprehendere solebant, nihil curantes, an iure? Bono quidem viro virtus quoque in hoste laudatur: verum non item Romanis, nisi paucissimis, idque per raro. Haec aduersa fata maiores in primis nostri experti sunt. *Alia enim omnia*, teste Crispo Iugurth. CXIV. n. 2. *virtuti Romanorum prona erant; cum Gallis pro salute, non pro gloria certabant.* Et quae non sine legentis voluptate Tacitus de Mor. Germ. XXXVII. effatur: *Tamdiu (puta CCX. annos) Germania vincitur! Medio tam longi acui spatio multa inuicem damna. Non Samnis, non Poeni, non Hispaniae Galliae, ne Parthi quidem saepius admonere. Quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas.* Quae cum ita sint, ariolo ad tanti odii fontem, qui a Romanis in Germanos propullulauit, aperiendum non erit opus. Adeo enim Romanis scriptoribus omnis periit pudor, ut quauis data occasione in maiores nostros petulanter inuehantur! Disce crimine ab vno omnes. Cicero pro M. Fonteio c. X. inter grandem nubem scommatum, quibus Gallos insultat, haec declamat: *Quali fide, quali pietate existumatis esse eos, qui etiam Deos immortales arbitrentur hominum scelere et sanguine facillime posse placari? cum*

his vos testibus vestram religionem coniungetis? ab his quidquam sancte aut moderate dictum putabitis? Num hoc, bone Tulli, qui Gallorum testimonia sublestae fidei arguis, est idoneum testem agere? Vacuo animo qui ad hoc negotium accedet, eadem meliori iure de popularibus tuis dicta habebit. Illi impietatis, perfidiae, iniustitiae atque vecordiae longe plura specimina, quam quidem Germani, ediderunt, et, si hos cum istis conferam, dubius haereo, Romanisne, an potius Germanis plus iustitiae, pietatis, fidei, sapientiae prudentiaeque laudis tribuam.

§. IX.

Praeter haec Iuppiter, Minerva, Apollo, Mercurius, Mars Romanorum Dii a ceteris gentibus etiam paene omnibus, si Diis et Romanis placet, culti sunt. Aut igitur orbis uniuersus, quod falsum, Latino ore locutus est: aut iisdem nominibus Dii Deaeque aliis in terris fuerunt adpellati. Quaenam vero sit scaturigo huius Romanorum opinionis, indagatu facile est. Mortales ita animati sunt, ut se sapientiores aegre iuxta se ferant: ut omnes factis suis album calculum adicientes cupiant: ut ea omnia, quae magis atque sua probantur, ἀσεβείας, vel, si mitius agunt, stultitiae insimulent. Est haec, nisi τυφλώτις, labes quaedam ac macula, qua Romani omnium maxime conspicui. Cum enim tanta Numinum vis apud eos esset, ut numerum paene excederent, nolebant soli πολυθεοῦται videri. Quando igitur ea ab aliis fieri cernebant, quae speciem, tametsi admodum obscuram, cultus cuiusdam apud se usitati, praeberent: quando truncus, qui vix ac ne vix quidem quoddam suorum Deorum signum referret; facile eis erat, ipsum Numen, ipsa sacra in ea gente se inuenisse, dictitare. Profecto, quod in enarrandis maiorum nostrorum ritibus id commiserint, iustissime notantur a Perillustri Henrico de Bünaui in der Teutschen Kayser und Reichs Historie Part. I. Lib. I. p. 63. Ger. Io. Vossio de Orig. et Progr. Idol. I. c. XXXVIII. et El. Schedio de Dis Germ. Syngr. I. c. XII. extr. ipsi imprudentes sui sunt accusatores. Audiatur Tacitus de Mor. Ger. IX. extr. *Nec cohibere parietibus Deos, neque in ullam humani oris speciem adsimilare, ex magnitudine caelestium arbitrantur (Germani): lucos ac nemora consecrant, Deorumque nominibus adpellant secretum illud, quod sola reuerentia vident. Verum colant Germani Numina, colant statuas, num arte labo-*

laboratas? haud crediderim, Lucani Pharsal. III. v. 411. seqq. auctoritate:

*Arboribus suus horror inest. tum plurima nigris
Fontibus vnda cadit, simulacraque moesta Deorum
Arte carent, caesisque exstant, informia truncis.
Ipse situs, putrique facit iam robore pallor
Adtonitos: non vulgatis sacrata figuris
Numina sic metuunt: tantum terroribus addit,
Quos timeant non nosse Deos.*

Iam animum meum in omnes partes versans, vix me temperare poteram, quin cuncta, quae de Germanorum mythologia circumferuntur, fabulis adiudicarem, quae nullibi praeterquam in cerebro Romanorum quaerenda sunt. Suspicionem enim, ne id temere fecisse videar, haud leuem mihi mouet Caesar de Bell. Gall. VI. c. XVII. *De his*, (Diis puta, quorum mentionem iniecerat) *eandem fere, quam reliquae gentes, habent opinionem.* &c. Consule, si placet, Dauisium ad h. l. et quos produxit. Meris etiam iisque leuissimis coniecturis, quae de Germanorum sacris antiqui narrant, inniti, non amplius finit dubitare Tacitus dicto libro cap. XLIII. *Apud Naharualos antiquae religionis lucus ostenditur. Praesidet sacerdos muliebri ornatu, sed Deos interpretatione Romani Castorem Pollucemque memorant. Eius numinis nomen Alcis. nullae simulacra, nullum peregrinae superstitionis vestigium. ut fratres tamen, ut iuuenes venerantur.* En Romanorum interpretationis egregium fundamentum! Naharuali duos iuuenes fratres venerantur: ergo Castorem et Pollucem. Risum teneatis amici.

§. X.

Antequam porro ad scribendum animum suum quis adpellat, omnium maxime necessarium est, ut gentis, de qua quid componere vult, linguam non defunctorie, sed adprime calleat. Hoc qui ex veteribus non neglexerint, pauci sunt. Romani prae aliis id deliquerunt, linguam praeter vernaculam Graecamque nullam, pigritia dicam, an fastu, addiscentes. Germanicae, pro dolor! linguae praesertim admodum rudes fuisse, pro me satis loquuntur, quae de maioribus nostris scripserunt: et idem nuper doctissime ex more ostendit Cl. Io. Frid. Christius prima ad Origines Langobardicas nota. Multo igitur melius fuisset, si ista peregrina intacta

reliquiscent, quam ut ea tam turpiter deformarent. Vel si Germanicis litteris operam dare sibi dedecori duxissent, praestitisset certe, ipsas barbaras voces, etsi non intellectas, commentariis suis intextere. Quod cum haud fecerint, ex merito eos insectati sunt Ger. Io. Vossius de Orig. et Progr. Idol. I. c. XXXVII. ac, qui eius vestigia prescit, Euerh. Otto de Dis Vialibus c. IV. p. 55. Haec, quae monui, si in euoluendis Romanorum auctoribus omnes ante oculos haberent, facilius forte difficultates adhuc prope desperatas aliquando expugnarent. Ita illa *δυσνόητα* de Isidis sacris, quae maiores nostros fecisse fabula est, promptius expediri poterunt. Est iste cultus peregrinus: quid proinde Germanis cum eo? Quocirca recte negarunt Vossius c. l. I. c. XXXVIII. Phil. Cluuerius Germ. Antiq. I. c. XXVII. et paullo ante laudatus Otto c. IV. p. 50. eam olim in Germania cultam fuisse. Neque Taciti loco mox adlegando auctoritas tanta est, ut ei soli, nemine amplius, quod scio, ex veteribus suffragante, fidem habeamus. Hinc in aliam atque aliam sententiam discedunt eruditi, quid Romanis pro Iside creditum fuerit. Praeceptorem nostrum aetatem venerandum, Virum Cel. Gottlieb Cortium praeclare quondam docere memini, illam famosissimam statuum, *Irmenseul* dictam, in errorem pellexisse Tacitum, qui de Mor. Germ. IX. ait: *Pars Sueuorum Isidi sacrificat. Unde causa et origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum Liburnae figuratum docet aduectam religionem.* Vocem enim *Irmenseul*, quae pura puta Germanica, Tacitus, linguae ignarus, minus capiens Isidem Sueuos colere rebatur, quoniam signum, uti ipse fatetur, in modum liburnae figuratum erat. Genuinam autem aeque ac falsas nominis *Irmenseul* etymologias si scire aues, dabunt eas Colerus ad Taciti de Mor. Ger. c. IX. Vossius de Orig. et Progr. Idol. II. c. XXXII. Schedius de Dis Germ. Syng. III. c. III. Otto de Dis Vial. c. IV. et Mart. Lipenius Strenarum civilium Historiae Cap. II. Aet. IV. §. 37. et 38.

§. XI.

Toto etiam, quod aiunt, caelo a se inuicem differunt testimonia scriptorum, qui vel ex solo rumore sapiunt, vel infirma aliorum quorumcumque auctoritate nituntur, et eorum, qui rebus ipsimet interfuerunt, suisque oculis non alienis cernunt. Sic sane alii, licet de gente, quae *αἰνδεωπεδοσία* infumulatur, multa longo ordine

dine pangant, hanc crudelitatem plane silent: alii suae de hoc sacrificio narrationi ea inspergunt, quae crimen hocce valde diluunt. Cum vero ad excudendam populi cuiusdam historiam haud leue momentum habere videantur haec sacra, nullus persuadeor, tantum scriptorum diuortium saluis iis, quae de ἀνθρώπων θυσιῶν commemorantur, esse posse. Offert se nunc iterum peropportuna occasio, veteribus Germanorum (eorum autem gratia vt laborem hunc susciperem, in primis inductus fui) apologiam parandi, quam dimittere mihi piaculo duco. Quibus maiores nostros comminus intueri datum fuit, ii mitiorem longe sententiam de istis ferunt quam remotiores, quibus fama tenuis solum Germani innotuerant. Illi eos ἀνθρώπων θυσιῶν, qua in quosuis sine fontica causa grasfati fuerint, accusant; contra Caesar de Bell. Gall. VI. c. XXI. *Germanos nullis sacrificiis studere* scribit, et de Gallis c. XVI. *Supplicia eorum, qui in furto, aut latrocinio, aut aliqua noxa sint comprehensi, gratiora Diis immortalibus esse arbitrantur. Sed cum eius generis copia defieit, etiam ad innocentium supplicia descendunt.* Haec vltima forsitan aliquando ipse induxisset, nisi Gallorum atque in vniuersum maiorum nostrorum cautio, ne quis in eorum secreta penetraret, ei obsecisset, et ciuiles motus cito nimis Romam ipsum auocasent. Cetera enim haud vllum inter Romuli nepotes scio, qui Caesare, vtpote a plurimis, quae in superioribus notauimus, vitiis alienissimum, accuratiorem et paucis saltem naeuis, summa diligentia vix ac ne vix quidem euitandis, laborantem componere potuerit de Germania historiam.

§. XII.

Multum ad extremum refert, Poetaene, hisque similes, an vero graues et cordati scriptores testimonium dicant. His quippe, si cetera omnia recte se habeant, fides numquam deneganda: illis raro et caute tribuenda est. *Officium enim poetae ex mente Lactantii Diu. Inst. I. c. XI. est in eo, ut ea, quae vere gesta sunt, in aliquas species obliquis figurationibus cum decore aliquo conuersa traducat.* Quamquam vero neque ipsi commentis suis adsensum prae-buerint, neque eundem a sapientioribus flagitauerint; fatendum tamen est cum Minucio Oct. XXII. *eos permirum quantum veritati sua auctoritate nocuisse.* Nam obtusioris ingenii homines, verum a falso haud secernentes, quidquid eorum diues ingenii vena promeret, caeco obsequio accipiebant, aliisque hos fumos inscii

venditabant. Quid fabularum isti architecti, eorumque fidi comites saepius crepant, quam immolatam Iphigeniam? Verum de huius fabulae veritate ipsi sunt dubii, vt Ouidius Met. XII. v. 34. Fast. I. v. 387. 388. Trist. IV. El. IV. v. 67. ex Ponto III. Ep. II. v. 61. seqq. Euripides Iphig. in Aulide v. 1583. seqq. et Iphig. in Tauris v. 28. seqq. Pausanias IX. c. XIX. Iuuenalis Sat. XII. v. 120. Martialis III. Ep. XCI. v. 10. qui tamen cum virginem illam caesam esse subobscurè negent, alios insuper, qui apertius id inficiantur, in scenam protraham. Alter est Dyc̃tis Cretensis, qui testatur Lib. I. cap. XXII. *Ceruam in vicem Iphigeniae fuisse immolatam: Achillem autem atque eos, qui sacrificio praefuerint, clam omnibus (ipso quoque patre Agamemnone) regi Scytharum, qui eo tempore aderat, commendasse virginem.* Alter est Hyginus Fab. CCLXI. et XCVIII. *Quam (Iphigeniam) cum in Aulidem adduxisset, et parens eam immolare vellet, Diana virginem miserata est, et caliginem eis obiecit, ceruamque pro ea supposuit: Iphigeniamque per nubes in terram Tauricam detulit, ibique templi sui sacerdotem fecit.* Quibus accedit testis haud inferior, nummum puta, quem Saubertus de Sacrificiis cap. XVIII. Tab. A. exhibet. Eius altera in parte exstat Iphigeniae effigies cum Epigraphe ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΟΣ, in altera ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΗΜΑ, vna cum sacrificulis ceruam mactantibus. Ex quibus omnibus adparet, quam infirmo fundamento nitantur, qui pro adferenda gentium priscarum ἀνθρώπων θυσία hoc exemplum citant.

§. XIII.

Haec sint praecipua, quae ad eleuandam in hoc argumento scriptorum fidem adnotanda erant: nunc ad eorum, quae scripserunt, examen progredior. Constans quidem est opinio, gentes olim tetro isti cultui addictas fuisse; ast periculum faciam, num eius rei atrocitas mitigari queat. Si rudis multitudo, si vna alteraque gens, si per aliquot annos barbaris his sacris fuisset dedita, fons eorum inuentu foret facillimus. Quando enim apud nos (in tanta Euangelii luce turpe dictu!) quidam dentur, qui, quo nihil potest esse peruerfius, Summum Numen putant ex hominum miseria voluptatem capere, et, vt in propria viscera faeuiant, serio velle, probabilius fortasse foret, eadem opinione et veterum populorum aliquos ductos fuisse. Quis vero ad credendum tam pronus sit, vt si-

bi persuaderi patiatur, eandem erroneam sententiam fouisse omnem paene terrarum orbem, adeo nulla ferme gens ab isto crimine vacua est: per tantum temporis spatium (duravit autem mos iste per saecula complura): nec quosdam de plebe, quot enim σκολοὶ ex illis prodierunt! quot haud vulgaris sapientiae specimina ediderunt! Omnia alia potius statuisse, ex ipsis paganis, quibus id stabilirem, copias magno numero conscriberem, nisi id a proposito meo paullo alienius esset. De Germanis saltem qui dubitaret, eum illa, quae Caesari, Tacito, Lucano aliisque, licet interdum ipsis inuitis elapsa sunt, oporteret ignorare. In his quippe hinc atque hinc dispersa conligenti conspiciuntur maiores nostri dogmatibus omnium ethnicorum sanissimis, atque in primis Druidae, quibus eam laudem nemo veterum denegat, philosophia admodum sobria imbuti. Ne, qui secundum Caesaris de Bell. Gall. VI. c. XVII. et XXI. Deos suos *omnium artium inuentores, viarum atque itinerum duces, ad quaestus pecuniae mercaturasque maximam vim habentes, morbos depellentes, in summa, opibus suis iuuantibus celebrant*, illi eos in genus humanum benignos esse compertum habent. Dic nunc, fodes, qui haec cum ista ubiuis obuia ἀνθρώποθυσιαν concilianda, et eris mihi magnus Apollo.

§. XIV.

Vt autem omnis res plana euadat, a primis initiis eam repetere haud intempestiuum erit. Quae vera sit Deorum origo, multis apud priscos disputatum fuit. Mihi ea omnium maxime probatur, quam adfert Cyprianus in principio libelli de Idol. Vanit. Deos, videlicet, non esse, quos colit vulgus, hinc notum est: Reges olim fuerunt, qui ob regalem memoriam coli apud suos, postmodum etiam in morte coeperunt. Inde illis instituta templa; inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos expressa simulacra: et immolabant hostias, et dies festos, dando honores, celebrabant; inde posteris facta sunt sacra, quae primis fuerant adsumta solatia. Quae ne ex eius cerebro profecta credamus, exempla, quae producit, abunde confirmant. Confirmat id porro lex Draconis vulgarissima: Θεὸς αἰώνιος τοῖς Ἀτθίδα νεμομένοις κύριος τὸν ἀπαιτῶν χρόνον, θεὸς τιμῶν καὶ ἡρώων. Confirmant denique Cicero Tuscul. Disput. I. c. XIII. et de Nat. Deor. III. c. XIX. Tertullianus Apolog. X. Minucius Felix Octav. XX. seqq. Lactantius Div. Inst. I.

Inst. I. c. XV. Prudentius contra Symmachum I. v. 145. seqq. Augustinus de Civ. Dei VIII. c. XXVI. ac Iornandes de Reb. Get. V.

§. XV.

Haec postquam de Deorum initiis praefatus sum, ostendam nunc, quo modo ad cultum, eumque in primis, qui feritaeis speciem habet, homines delapsi sint. Cui rei etsi sufficere possit, si statuamus, gentes quondam, gloriae cupiditate abreptas, *ut, miscendo humana diuinis, primordia urbium augustiora facerent, consecrasse origines suas, et ad Deos retulisse auctores*, uti id pluribus probatum iuit Ian. Gruterus in Not. Polit. ad hunc Liuii locum; malo tamen eius originem paullo accuratius enucleare. Eximia facta eximia sequitur laus, ipso quidem viro viuo parcior plerumque, mortuo vero largior. Res bene atque excellenter gestas veluti per manus parentes tradunt filiis. Hos illorum subit admiratio, quae parua primum, maiores vires acquirit pergendo ad posteros. Quibus mox illorum temporum ignaris id, quod moliri arduum fuerat, limites plane, qui mortalibus positi sunt, transilire putabatur. Quapropter, pro veterum simplicitate ex indicio Minucii XX. et Lactantii Div. Inst. I. c. XV. facile erat nescio quid diuini in praeclaris istis facinoribus inuenire. Ex quo simul consequebatur, eum, qui bono aliquo, quod illius virtus parauerat, ciues fraudaret, in perduellium numero haberi. Neque enim minus contra ciuitatem, quam contra ipsum eius auctorem, cuius tanta apud omnes veneratio erat, fecisse existimabatur: ideoque ex delicti magnitudine leuioribus grauioribusue poenis adficiendus, immo, si scelus atrocissimum esset, vltimo etiam supplicio expiandum censebatur. Ita Saturnus antiquae Hesperiae rex, teste Minucio Felice Oct. XXII. Cypriano de Idol. Vanit. I. Prudentio contra Symmach. I. v. 42. seqq. Aurel. Victore de Orig. Gent. Rom. vbi Schottus. et Macrobio Saturnal. I. c. VII. optime de Italiae incolis erat meritis. Nam ut agros exercerent, ut vites ponerent, ut artibus erudirentur, ut nauigarent, ut aes cuderent, ut efferati mores legibus coercerentur, ipsis auctor exstiterat. Cui igitur viuo, omnium bonorum voluntate, honor praestitus fuerat, is post mortem eius maiora indies incrementa capiebat, adeo, ut, qui capitale crimen contra eum eiusque instituta admitteret, legitimae poenae loco victimae instar in ipsius honorem mactaretur. Ita etiam Mercurium, Germanorum

norum Deum humanis hostiis placatum veteres loquuntur: loquuntur autem iidem quoque istum hominem, Teutatem vel Tuissonem adpellatum, qui cum Mercurio vnus idemque historiae peritis habetur. Iam quoniam is non solum, secundum Tacitum de Mor. Ger. II. origo gentis conditorque erat; sed etiam, si Caesar Bell. Gall. VI. c. XVII. recte sibi constat, vias muniuerat, easque a latrociniis infestatas claufasque aperuerat, artes bonas suos edocuerat, aluerat ac omni opera adiuuerat, facta mercatura ciues ditauerat, quis honos tali deesset? Ea igitur fundamenta cum is iecisset, vix dubito, quin leges quoque condiderit. Quisquis vero omnia alia moliebatur, is virum de vniuersa republica immortaliter meritum violasse ferebatur, eiusdemque nomine vltimam poenam in eum statuisse maiores nostros suspicor. Quod alii male capientes, Germanis adfingebant Deum, adfingebant sacra, quae homines pro victimis maclando facerent.

§. XVI.

Gerrae germanae aedepol atque lirae sunt plurima, quae de sapiente suo Stoici nugantur. Maxime tamen omnium sanum est, quod sapiens ipsis liber putetur. Qui enim quidquid agit, sua voluntate agit, liber res suas perficit. Iam lubens obibit vere sapiens, quae in rem suam publicamue esse, vel per se intelligit, vel ab aliis firmis rationibus eruditur, tabulae publicae ea iubeantne, an minus. Cuius liberalis indolis si omnis terrarum orbis esset, quid legibus, nisi vt externis signis, quibus alter alteri, quid sentiat, expromat, opus foret? quid poenis? quid denique magna scientiarum parte? Nimirum foret beata illa ciuitas, cuius ciues sapientia adeo sobria haud leuiter tincti essent. Verum quot eiusmodi mihi dabis? Vix tot arbitror, quot Thebarum portae feruntur. Omnis contra ciuitas iis, quibus peruersa lubido vnica agendi norma, adfatim est conferta. Vndenam vero his vlceribus medicina parabitur? Non a legibus? Etiam. Ast id non sine summorum imperantium, quorum est leges figere atque refigere, grauissima molestia. Quando enim nemo, nisi qui mentis impos, qualem Lucanus Pharsal. III. v. 82. et 83. Caesarem finxit, gaudebit

Esse timori
Tam magno populis, et non se mallet amari.
quia malus custos diuturnitatis metus: contraque beneuolentia fi-

delis sit vel ad perpetuitatem, indice Cicerone de Off. II. c. VII. qui eius rei rationem redditurus, reponit verba Ennii:

Quem metuunt, oderunt:

Quem quisque odit, periisse expetit.

Huic autem amor nil magis, quam ipsa legumlatio, quae tamen praecipuum maiestatis munus est, obstare videtur. Ferat enim princeps leges aequissimas, animaduertat indulgentissimus, eat ultimum delicta non nisi summa ultimis suppliciis ac rarissime; nihilo secius, quoquo te verteris, de legum rigore, de iudicis duritie, de mortis atrocitate effusas querelas exaudies. Innocentior an sceleratissimus quisque commissa luat, par erit ratio. Ita in hoc negotio se homines esse, nimis sunt memores, et leuissima quaque aura ad miserationem trahuntur. Christiano nomine quid erat Romanis inuisius? Sed non obstante eo Neronem illos ad supplicia rapientem hi execrabantur. Mirum id visum fuit ipsi Tacito, Politicorum coryphaeo, Ann. XV. c. XLIV. extr. ita disferenti: *Vnde, quamquam aduersus fontes et nouissima exempla meritos, miseratione oriebatur: tamquam non utilitate publica, sed in saeuitiam vnus absumerentur.* Cum tamen nulla respublica salua ac sospes in sua sede maneat sine poenis, omnesque ciues, nisi in tempore putrida membra recidantur, pesum eant: quaenam optima via sit, bonum hocce sine tam insigni malo consequendi, dudum apud Politicos in quaestionem venit.

§. XVII.

Felici rerum euentu comprobatas legimus poenas sub specie religionis inflictas, siue ea vera, siue falsa fuerit, vti Grotius de I. B. ac P. L. II. c. XX. §. 44. n. 3. 4. et 5. demonstratum dedit. Nulibi autem magis quam in libera republica ratio eius habita fuit. Ibi enim abiectissimus quisque cum principe viro omnia paria sibi credens, legibus sese obstringi aegre fert. Qua de causa iis, penes quos imperii summa, curae semper fuit, vt inconditum vulgus, quod ratione non poterat, superstitione regerent, cuiusmodi exemplorum filuam non mediocrem dant Math. Berneggerus Quaest. Miscell. ad Tac. Ger. Quaest. XXXVIII. eiusque gener Io. Freinsheimius not. in Curtii IV. c. X. n. 7. et Frid. Wilhel. Bierling in Diss. de Superstitione adhibita tamquam arcano dominationis. Rinthel.

1701. Inter omnes vero hac in re eminent Romani, quorum Senatus, quidquid plebes contra fremeret, per auguria et auspicia quaevis impetrabat. Sine his enim nihil priuatim, ex relatu Ciceronis de Diuin. I. c. XVI. et Polybii VI. c. LIV. nihil publice, neque domi, neque militiae, apud eosdem ibidem, quibus addas Cicero- nem de Diuin. I. c. XLIII. Plinium Paneg. I. Alexandrum ab Ale- xandro I. c. XXIX. rite atque prospere geri posse, multitudinem in- uaserat. Ea tamen mera commenta ac freni loco optimatibus fuis- se, quis est, qui nesciat? vel si quis sit, certiore reddet de eo Cice- ro de Diuin. I. c. XV. et XL. II. c. XII. seqq. it. LV. seqq. Ex- stant praeter ista eodem hoc libro duo loca, quae ut huc transcri- bam, inuitor, quod ibi tota res, concise quidem, attamen ex vero fuit exposita. Ita enim c. XXXIII. legitur: *Retinetur et ad opi- nionem vulgi, et ad magnas utilitates reipublicae mos, religio, disciplina, ius augurium, collegii auctoritas.* Et c. XXXV. extr. *Existumo ius augurum, etsi diuinationis opinione principio con- stitutum sit, tamen postea reipublicae causa conseruatum ac re- tentum.* Rationes, quibus ut vulgo imponerent, adducti fuerint, optime expediuit Polybius VI. c. LV. Ἐ, μὲν γὰρ, inquiens, ἦν σο- φῶν ἀνδρῶν πολίτευμα συναγαγεῖν, ἵσως ἔδεν ἦν ἀναγκαῖος ὁ τοιοῦ- τος τρόπος. ἐπεὶ δὲ πᾶν πλήθος ἐστὶ ἐλαφρόν καὶ πλήρες ἐπιθυ- μῶν παρὰ νόμων, ὀργῆς ἀλόγῃς, θυμῷ βιαίῳ λείπεται τοῖς ἀδήλοῖς φόβοις, καὶ τῇ τοιαύτῃ τραγωδίᾳ τὰ πλήθη συνέχειν. Non adeo igitur errauerunt ex veteribus ii, qui dixerunt totam (mallem, ma- xima ex parte) *de Diis immortalibus opinionem* (puta, plurimarum gentium) *fiectam esse ab hominibus sapientibus reipublicae causa,* ut quos ratio non posset, eos ad officium religio duceret: licet apud Ciceronem de Nat. Deor. I. c. XLII. et de Diuin. I. c. XLVII. ac XLVIII. pro temporis et reipublicae conditione prudenter magis quam solide refutentur. Deorum itaque auctoritatem, ut ceteri votis suis responderent, in quibusuis difficilioribus negotiis olim praetendebant principes. Memoriae id proditur de Numa apud Liuium. I. c. XIX. Ouidium Fast. III. v. 154. Florum I. c. II. extr. Valerium Maximum I. c. II. n. 1. Lactantium Div. Inst. I. c. XXII. de Sertorio Val. Maximus I. c. II. n. 4. de Minoe idem n. 1. et n. 3. de Lycurgo.

§. XVIII.

Cum vero, Seneca auctore, *oraculum sit diuina voluntas,*
C 2
homi-

hominis ore enunciata, Deos consulentibus opus erant vates, qui Deorum effata canant, deliberantibusque interpretentur. Iam quod in humanis rebus animaduertimus, alterius imperata, si nobis significantur per virum, qui apud nos in maxima auctoritate est, longe promptius perfici, quam si illum flocci pendamus. Recte ait Euripides in Hecuba v. 594. et 595.

- - Λόγος γὰρ ἔκτ' ἀδοξέντων ἰών,
Καὶ τῶν δοκέντων αὐτὸς, ἔ τ' αὐτὸν θέναι.

Idem etiam in diuinis effatis contingit. Ibi itidem, ne ipsa sacra vulgo euilescant, magna aduersus sacrorum ministros reuerentia est adhibenda omnibus, in primis principi, cuius ad exemplum totus, vt aiunt, orbis componitur. Horret animus meminisse, quot motuum faces atque tubae sacerdotes fuerint, si ipsi aduersus summos imperantes steterint! Halcyonios e contrario dies illa egit ciuitas, in qua vtrique inter se conspirauerunt amice. Rectissime igitur sensit olim Aristoteles Polit. VII. c. VIII. ea, ὧν δεῖται πᾶσαι πόλεις, enumerans: Πέμπτον καὶ πρῶτον, τὴν περὶ τὸ θεῖον ἐπιμέλειαν, ἣν καλεῖσιν ἱερατεῖαν. Nullum sane imperium inter paganos diuturnum fuisset, nisi istis columnis suffultum. Comprobat id Curtius IV. c. X. n. 7. *Nulla res, inquiens, efficacius multitudinem regit, quam superstitio: alioqui impotens, saeva, mutabilis; ubi vana religione capta est, melius vatibus, quam ducibus suis pareat*: quod etiam Iudaeis res nouas molientibus quondam euenisse, docet Cunaeus de Repl. Hebr. II. c. XVII. extr. Quae cum ita sint, optimum atque tutissimum prudentiores olim habuerunt, vt, si quid a plebe Princeps impetrare vellet, flaminum ministerio id fieret. Erant vero eorum facta dictaque tamquam ex tripode profecta accipienda: quo circa summus honos illis semper fuit habitus, cuius rei exempla ministrabunt Cicero de Senect. XVII. Strabo Geograph. XI. p. 503. Seneca Controv. II. atque Alexander ab Alexandro Genial. Dier. II. c. VIII. Eaque reuerentia vt facilius istis conciliaretur, in plurimis populis in vfu fuit, ex ciuium nobilissimis sacerdotes legere. Discas id ex Strabone Geograph. XII. p. 535. Suetonio in Aug. XXXI. Dionysio Halicarnassensi Antiq. Rom. II. c. IX. Iornande de Reb. Get. c. V. Phil. Cluuerii Germ. Antiq. I. c. XXIV. Ez. Spanhemio ad Callimachi Hymn. in I auacr. Pallad. v. 34. aliisque. Atque adeo reliqua multitudo postquam pro certo

habe.

habebat, vates suos Deorum conscios esse, sine mora, quidquid illi effabatur, ut diuino oraculo, audiens erat. Si sacerdotes ad supplicium quosdam darent, omnis mala suspicio, ac si ex imperantium praua lubidine id fieret, longissime aberat. Persuasum enim habebant, in eos neque ut in leges ciuiles, neque ut in rempublicam, neque ut in imperantes, sed ut in Deos delictum admittentes animaduerti. Videsis de eo Grotium I. B. ac P. L. II. c. XX. §. 51. n. 1. subiunctaque nota.

§. XIX.

Eorundem, quae proximis sis vidimus, in aliis quoque gentibus late patent vestigia: eadem igitur etiam in iis laudatum iri autumares. Sed in hoc negotio, vbi partium studium valde regnat, falleris. Quod moratioribus, uti sibi videbantur hi populi, summae laudi, summaeque imperandi peritiae cedebat, id in ceteris atro carbone ab iisdem notabatur. Causa quaerenti in promptu erit: quia nimirum hi in barbarorum numero habebantur. Tanti constat, famam alicuius falsis criminibus lacerare! Erant mihi itaque isti calumniatorum iniquissimi suis gladiis ingulandi: erant eiusdem rei, ob quam alios carpebant, exempla et testimonia ab ipsismet petenda: in quo prolixior esse potuissem, nisi me breuitatis ratio admoneret, quam in hoc scribendi genere seruandam censeo. Aliarum proinde gentium defensione in praesentia supersedens, piis Germanorum manibus tantummodo adero. Illi cum sapientia, pietate, prudentia, virili animo et integritate conspicui essent, neque etiam in regundae ciuitatis scientia in postremis fuisse, volunt sequentia. Ardua quaeque religionis nomine per sacerdotes suos obibant, probe gnari, non facile ciuium aliquem fore, qui alia, atque istis probarentur, velit. Quis enim tam obtusum pectus geret, ut eos contra, qui sapientissimi omnium, sentiret? Erant autem inter Germanos sapientia insignes, qui sacra curabant, quam laudem ipsis adseruerunt T. S. Syntagm. de Druid. Mor. et Inst. c. III. et Saubertus de Sacrificiis cap. VII. Quis sibi non piaculo duceret, *σεμνοθέες*, quales Diogeni Laertio in Prooemio: *τὲς ἐμπείρους τῆς θείας φύσεως καὶ θεῶν ὁμοφώνες*, quales Diodoro Siculo V. p. 308. Germanorum sacerdotes audiunt, infestare? Ex quo prae omnibus in eos non poterat non redundare summus honos, quem etiam ipsis fuisse praestitum, haud obscure indicat Strabo Geograph. IV. p. 197. *παρ' ἅπασιν ὡς ἐπίπαν τήναι φύλα τῶν τιμωμένων*

μένων διαφερόντως ἐστὶ, Βάρδοι τε, καὶ Ουάτεις, καὶ Δρυῖδες. Pariebat id iisdem omnium obsequium, vt, quod Diodorus Siculus Biblioth. Histor. V. p. 213. ostendit, πᾶν τὸ πλῆθος ἔχουσιν ὑπήκοον. Quis denique eorum praeceptis non obtemperaret, qui, vt tradit Caesar de Bell. Gall. VI. c. XIII. *si quis, aut priuatus, aut publicus, eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicitur?* Nam haec poena apud eos (aeque ac apud alios, docentibus T. S. c. l. cap. VIII. et El. Schedio de Dis Germ. Syng. II. c. XIV.) est grauissima. Quibus ita est interdictum, ii numero impiorum ac sceleratorum habentur; iis omnes decedunt, aditum eorum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: neque iis petentibus ius redditur, neque honos ullus communicatur. Tanta itaque eorum auctoritate, ipsis regibus, si quid magni momenti fusciperent, illorum suffragia captanda erant, cuius certiores nos reddit Chrysostomus Orat. XLIX. p. 538. Κελτὰ δὲ, ἐς ὀνομάζεσσι Δρυῖδας, καὶ τέττες περὶ μαντικὴν ὄντας καὶ τὴν ἄλλην σοφίαν, ὧν ἄνευ τοῖς βασιλεῦσιν ἔδεν ἔξῃν πράττειν, ἔδὲ βελέεσθαι. Si concilium conuocabatur, iidem, quo cuncta bene verterent, adhibebantur. Nam in eo silentium per sacerdotes, quibus tum et coercendi ius sit, imperari, testatur Tacitus de Mor. Germ. XI. In summa, communi saluti consultum arbitrabantur, vt pones eosdem esset ius dicere, lites dirimere, multasque irrogare. Testis est eiusdem rei Caesar de Bell. Gall. VI. c. XIII. *Magno ii sunt apud eos honore: nam fere de omnibus controuersis, publicis priuatisque, constituunt; et, si quod est admissum facinus, si caedes facta, si de haereditate, si de finibus controuersia est, iidem decernunt; praemia poenasque constituunt.* Et paucis interiectis: *li certo anni tempore in finibus Carnutum, quae regio totius Galliae media habetur, confidunt, in loco consecrato. Huc omnes undique, qui controuersias habent, conueniunt; eorumque iudiciis decretisque parent.* Quibus ex asse respondent ista Strabonis Geograph. IV. p. 197. Δρυῖδας δικαιοτάτοι δὲ νομίζονται, καὶ διὰ τὸ το πιστεύονται τὰς τε ἰδιωτικὰς κρίσεις, καὶ τὰς κοινὰς. ὧς τε καὶ πολέμους διήτων πρότερον, καὶ παρατάττεσθαι μέλλοντας ἔπαυον. τὰς δὲ φονικὰς δίκας μάλιστα τέτοις ἐπετέτραπτο δικάζειν. Eosdem denique non solum sententias tulisse, sed etiam earundem executores fuisse, memorat Tacitus de Mor. Ger. VII. et, qui sua inde compilauit, Alexander ab Alexandro Genial. Dier. II. c. VII.

Neque

Neque animadvertere, neque vincere, neque verberare quidem nisi sacerdotibus permisum: non quasi in poenam, nec ducis iussu, sed velut Deo imperante. Sui Colerus hic loci oblitus est, quod adleuerit τῶ in poenam: cur ita? quia nefas quoddam videbatur, puras sacerdotem manus rerum capitalium damnatione pollui. Meliorem longe interpretem egit Iodocus Willichius, qui in Commentario suo ad h. l. censet, Germanorum flamines videri voluisse, se ea, quorum Tacitus meminit, tamquam Dei, non magistratus, iussu atque imperio facere, vt ex religione ignavis et consceleratis terrorem iniicerent.

§. XX.

Huc usque maxima ex parte inoffenso pede licuit progredi; nunc in arcem ipsius causae inuadenti morae vndique, et vndique difficultates haud exiguae surgunt. Ἀνθρώπουθυσία, quo sensu vulgariter sumitur, necessario praesupponit, gentes istas omnes eo furoris processisse, vt crederent, Deos, qui nostrae vitae auctores sunt, eidem insidiari: qui nobis dant animam, sanguinem nostrum fuisse: qui hominum seruatores, eorum pestes: qui multa ac magna bona in nos effundunt, nostros tortores: qui postremo mortales ardenter amant, eorundem infensissimos hostes esse. At vero si cum his cetera ἀνθρώπουθυσίων dicta factaque conferamus, aliam potius longe saniozem opinionem de Diis suis ipsos habuisse credendum est. Quod donec euidentissimis argumentis demonstrent aduersarii nostri, ἀνθρώπουθυσία profecto res tam scelestā, tam atrox, tam nefaria, quam quidem illi fingunt, haberi nequit. Quod autem talis et nobis prima fronte videatur, et multis veterum, quibus eius generis ritus haud in usu fuit, visa sit, nondum quoque eadem vere est. Quod enim vel transuersum, vt aiunt, vngue in a nostris moribus recedit, cetera iustum atque licitum, nobis, quibus ex inueterato in domestica et antiqua amore noua quaeque et peregrina plerumque sordent, summo est odio. Iam si ei, uti par est, hoc ἀνθρώπουθυσίας examine interdiciamus, faciliores erimus locum relicturi rationibus, quae hominum mactationis reddentur. Praeter legitimam enim causam ad cultum huncce paganos olim adductos fuisse, statuere nimis arrogans foret, quod istos omnis rationis expertes nobis putari, speciem haud obscuram praeberet. Cum vero scriptores, qui gentium, humani sacrificii macula insignium, historias condiderunt, vel plane nulla, vel admodum

modum pauca, si recte memini, faciant verba de earumdem ultimis suppliciis; quibus tamen, quod earum respublicae satis diu steterunt, non caruerunt. Hanc igitur (at quanta!) antiquae historiae lacunam optime refarcies *ἀνδραποδισία*, quam ex supra dictis inductus cenleo priscis fuisse loco medii politici, quo sub sacrorum titulo ii, qui ciuitati infesti erant, commode de medio tollebantur. Hoc vero negotium, quod quidem fecerunt, Deorum nomen praetexisse, nullum erit scelus. Quisquis enim Deos credit, non potest non eosdem etiam sanctos, eosdemque malis hominum facinoribus offendi credere. Igitur cum ob grande aliquod crimen Deorum iram exarsisse compertum habebant, ipsam non melius, quam scelerati hominis sanguine, restingui posse arbitrabantur. Tuetur hanc sententiam Cel. Gottlieb Cortius Disf. de Vsu Orthographiae Latinae §. XI. n. 15. quem si noris (illum autem, qui patriae nostrae insigne decus est, quis ignorabit, nisi qui bonas litteras nihili pendat?) ipsum adiisse numquam poenitebit. Cum vero secretior isthaec causa ad omnes non emanaret, exteri ac reliqui rudiores, quorum tamen erat demum iudicare, postquam omnia acutissime indagassent atque odorati fuissent, sibi persuadebant gentes temere ad homicidia grasari. Iam operam meam ponam in legendis, quas de hac re edax tempus non adtrivit, reliquiis, unde, quantum in tantis tenebris fieri potest, adpareat, eandem, quae nobis, de famosissima hominum immolatione sententiam fuisse, qui illam primi fecerant.

§. XXI.

Ciuitati qui praerant, cum videbant, sub sacrorum titulo, (in quod siue meditando, siue per calamitatem aliquam urgentem, quae plerorumque bonorum alma semper mater fuit, inciderant) noxios ad mortem auspicato rapi, vatibus, ut diuinam voluntatem praetenderent, ad partes suas tractis, tempus legibus praefinierunt, quo posterum hominis Diis pro victimis mactarentur. Prudenter sane ita fuit institutum: nam eo pacto et ipsi principes a se amoueabant omnem suspicionem malam, quae ceteroquin in eiusmodi rebus plebem facillime incescit, et simul posteris eos, ex quibus respublica detrimenti quid caperet, ad supplicia ducendi egregiam rationem tradebant. Quod si demum ea sacra, cum in nocentes ultima poena statueretur, indicta fuissent, facile iis, quibus im-
impo-

imponendum, subleuisset, per ἀνθρωποθυσίαν fontes puniri. Statis vero nunc hisce sacrificiis tuto animaduerti poterat, dummodo imperantes scirent, facinorosos ad definitum tempus caute adseruare. Neque veteres adeo rudes erant, ut eius rei rationem non haberent. Exemplum ministrat Eusebius et Diodorus Siculus, quos §o XXIV. videas. Iunge, si placet, antiquum Aristophanis Scholiasten in Equites v. 1133. Ἐτρεφον γὰρ τινὰς Ἀθηναῖοι λίαν ἀγενεῖς καὶ ἀχρηῆς, καὶ ἐν καιρῷ συμφορᾶς τινὲς ἐπελθέσης τῇ πόλει, λοιμὸν λέγω, ἢ τοιούτους τινὸς, ἔθυσον τέττας ἐνεκα τῆ κατὰρθῆναι τῆ μιάσματος. Si autem, inquires, tempore instante, quo hostiis humanis litandum, haud aderant, qui poenas legitime darent, nonne ad innocentium vel saltem haec seuera non promeritorum caedes ex more maiorum nolentes volentes descenderunt? Verum, quaeso, penetres mecum in prisca monumenta, et cognosces, veteres non semper in sacris istis cruentis rigidos fuisse Catones, sed nonnumquam remissiores, ea prorsus intermisisse, uti de Carthaginensibus ex Dionysio Halicarnassensi I. c. XXXVIII. Curtio IV. c. III. n. 23. Orozio IV. c. XXI. constat, quia, si quid auguror, non in promptu habebant, qui ob facinus aliquod graue tanta mererentur, vel etiam, quia eadem delicta, quae alio tempore vix ultimo supplicio coerceri poterant, ex praesenti rerum statu, quo leuissimum quodque malum ciues dolenter admodum ferebant, mitiora postulabant. Praeterea eandem illam ἀνθρωποθυσίαν, ac si omnes per eam aequa lege satis inique interficerentur, iniuste, ut mea fert opinio, culpares. Ego aliter sentio, ratus, poenas ex flagitiorum atrocitate temperasse sacerdotes, qui plebi imponere optime callebant. Sed ne usquequaque tecum suspicionibus egisse videar, eiusmodi praestigias simili ferme in re factas esse aperte narrat Pausanias III. c. XVI. extr. Nimirum feminam, sacrorum, quae Spartae fiebant Dianae, praesidem signum ipsius Dianae praetulisse, ac idem, si pueri mitius virgis caedebantur, quod alioquin leuissimum, valde graue fieri illam dixisse, qua ratione nunc grauiiores, nunc leuiiores plagae infligebantur, prout nempe e re publica putabatur.

§. XXII.

Veteribus vero sentientibus, neque tot, quot capitis rei erant, neque illos, qui nullius quidem aperte commissi facinoris accusari poterant, reipublicae tamen, si diutius viuerent, fraudi forent, hac

via tuto interemtum iri, oracula in eorum, vt puto, cerebro nata pro diuinis eumentiebantur, scite tempori inferuientes. Si enim triste aliquod sidus ciuitatem adflabat, ingens vndique fiebat concursus, quidnam de rebus suis facerent, Deos consulentium. Deliberrantibus sacerdotes ad id negotium a principibus viris instructi, reddebant responsa, quae subobscurae eos monstrabant, quorum morte Deorum ira auerti posset. Cum autem diuum interpretes et gratia et auctoritate apud omnes valerent, diuinitus imperata, illorum ministerio edita, sub quibus imperantium voluntatem latitare nemo suspicabatur, sine mora fiebant. Legimus itaque homines mactatos fuisse, vt agrorum sterilitatem, ne fame conficerentur, depellerent, apud Ouidium Art. Amat. I. v. 647. seqq. Apollodorum II. p. 129. Hyginum Fab. LVI. Io. Tzetzen Chil. V. cap. XXIII. vt sese a peste defenderent, apud Dionysium Halicarnassensem Antiqu. Rom. I. cap. XXIV. Dictyn Cretensem I. c. XIX. Hyginum Fab. II. et CCLXI. Io. Tzetzen Chil. V. c. XXIII. Scholiasten in Aristoph. praecedente so laudatum: vt bellum ex voto gererent, apud Pausaniam IV. c. IX. Apollodorum III. p. 249. Saxo-nem Grammaticum X. p. 183. et Caesarem Bell. Gall. VI. c. XVI.

§. XXIII.

Aurem porro mihi vellit *αινθρωποδυσλια* obeundi diuersitas. Nunc enim victimae comburebantur. Diodorus Siculus Biblioth. Hist. V. p. 309. Procopius de Bell. Goth. II. c. XV. nunc aquis immerfae suffocabantur. Ouidius Fast. V. v. 627. seqq. Lactantius Div. Inst. I. c. XXI. Procopius de Bell. Goth. II. c. XXV. nunc sub terram viucae demittebantur. Herodotus VII. n. 114. Liuius XXII. c. LVII. Plutarchus in Marcello p. 299. Minucius Felix XXX. et Alexander ab Alexandro c. vlt. nunc bestiis obiciebantur. Tertul-lianus Apolog. IX. nunc sudibus adfigebantur. Alexander ab Alexandro Genial. Dier. VI. c. XXVI. nunc in sentes iniiciebantur. Procopius de Bell. Goth. II. c. XV. nunc ex edito loco praecipites agebantur. Strabo Geograph. X. p. 452. Alexander ab Alexandro c. l. nunc aliter cadebant. Num vero cruenta ista sacra non nisi diuerso modo poterant fieri? Num simplici morte mori non erat exspirasse? putarem equidem, si ipsis mens fuisset humano cruore litare: sed quia caede illa aliud longe volebant, necesse erat, vt variam rationem inirent. Nam non omne facinus est grauissimum, neque etiam gra-

grauissimo supplicio quodque erit luendum; sed ex delictis aestu-
mandae sunt poenae. Eo deinde puniuntur improbi, ut ceteris
terror incutiatur, ne idem committendo talem animaduersionem
incurrant. Enimvero nemo cane peius ac angue vitabit, quod ipsi
bonum putatur. Quid autem sit malum, quidue bonum, quot ca-
pita, tot sensus reperies. Quod alii detestantur, pro eodem alii vo-
ta nuncupant. Haud secus est in poenis. Iisdem non omnes pari-
ter adficiuntur; quae aliis durissimae, aliis nullae vel leuiiores sunt,
vti Alexander ab Alexandro Genial. Dier. III. cap. V. multis exem-
plis docuit. Omnem igitur curam suam semper in eo collocarunt
principes, ut, quam pertimescerent, multam nocentibus irrogarent.
Auctorem habeo Grotium de I. B. ac P. II. c. XX. §. 33. vna cum
Pufendorfio de I. N. et G. VIII. c. III. §. 25. ac Seneca de Ira I. c.
XVI. Eiusdem etiam illos, qui ἀνθρώπων θυσίας insimulantur,
haud expertes fuisse, dum mea fert opinio, omnes cogitationes
meas conferrem ad exponendas singularum gentium rationes, qui-
bus, ut multifariam homines caederent, ducti fuerint. Verum enim
vero ut modum, qui disputationi praescriptus, teneam, sint instar
omnium Germani. Hi per Druidas compertum habebant: *non
interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios.* Vide
Caesarem de Bell. Gall. VI. c. XIV. Amm. Marcellinum XV. c. IX.
et quos ibi Lindenbrogius ac Valesius, Strabonem Geograph. IV. p.
197. Pomponium Melam. III. c. III. Diodorum Siculum Biblioth.
Hist. V. p. 306. ac Valerium Maximum II. c. VI. n. 10. Iuuat in
primis audire Lucanum Pharsal. I. v. 457. seqq.

- - Longae (canitis si cognita) vitae
Mors media est, certe populi, quos despicit Arctos,
Felices errore suo, quos ille timorum
Maximus haud vrget, leti metus. Inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaeque capaces
Mortis: et ignauum rediturae parcere vitae.

Germanis itaque, quod ab aliis gentibus leuissimum quodque sup-
pliciorum genus ob ingentem mortis metum habentibus, longe dis-
sentirent, multis iisque quaesitis cruciatibus in Libitinae ratio-
nem erat veniendum, ne mors ipsis potius sit beneficii quam poenae
loco. Quocirca, ut fontibus aditus ad mortem quam difficillimus
redderetur, et reliqui auditu atque adspectu tantorum tormento-

rum obstupefcerent, horrenda excogitarunt, quibus ἀνθρωποθυσίαν facerent. Documento sint Galli, de quibus Strabo Geograph. IV. pag. 198. ita refert: Καὶ ἀλλὰ δὲ ἀνθρωποθυσιῶν εἶδη λέγεται, καὶ γὰρ κατετόξευόν τινας, καὶ ἀνεξάουρον ἐν τοῖς ἱεροῖς, καὶ κατασκευάσαντες κολοσσὸν χόρτυ, καὶ ξύλον ἐμβάλλοντες εἰς τῆτον, βροχήματα καὶ παντοῖα θηρία καὶ ἀνθρώπους ἀλοκαύτην. Interpretem si cupis, erit Caesar de Bel. Gall. VI. cap. XVI. *Alii immani magnitudine simulacra habent: quorum contexta viminibus membra viuis hominibus complent; quibus succensis, circumuenti flamma exanimantur homines.*

§. XXIV.

His in vniuersum de ἀνθρωποθυσίας recto sensu monitis, de singulis hominum generibus, qui immolati dicuntur, per partes agam. Si veteribus praua tantum consuetudo fuisset, humanis hostiis litandi, quid nocentes inter ac innocentes delectus fuisset habendus? Crediderim sane, eos non tantum non sine discrimine, sed castissimos quosque potius ex omni numero selectos Diis pro victimis caesuros fuisse. Sed alia plane memorant de Romanis Minucius Felix Oct. XXX. *Romani Graecum et Graecam, Gallum et Gallam, sacrificiis viuentes obruere: hodieque ab ipsis Latianis Iuppiter homicidio colitur: et quod Saturni filio dignum est, mali et noxii hominis sanguine saginatur.* Et Tertullianus Apolog. cap. IX. *Ecce in illa religiosissima vrbe Aeneadarum piorum est Iuppiter quidam, quem ludis suis humano proluunt sanguine. Sed bestiarum, inquitis. Hoc opinor minus quam hominis. An hoc turpius, quod mali hominis?* De Rhodiis Eusebius Demonstr. Euang. IV. c. XVI. princ. ex Porphyro. περὶ ἀποχῆς: Ἐθύετο γὰρ ἐν Ρόδῳ μηνὶ Μεταγειτνιαῶνι ἕκτη ἱσαμένῃ ἀνθρώπος τῷ Κρόνῳ. ὁ δὲ ἐπιπολὺ κρατῆσαν ἔθος μετεβλήθη. ἕνα γὰρ τῶν ἐπὶ θαλάτῳ δημασία κατακριθέντων μέχρι τῶν Κρόνιων συνεῖχον. De Leucadiis Strabo Geograph. X. p. 452. Ἦν δὲ καὶ πάτριον τοῖς Λευκαδίαις κατ' ἐνιαυτὸν ἐν τῇ θυσίᾳ τῷ Ἀπόλλωνος, ἀπὸ τῆς σκοπῆς ῥιπτέσθαι τινὰ τῶν ἐν αἰτίαις ὄντων. De Cimbris Alexander ab Alexandro Genial. Dier. VI. cap. XXVI. *Cimbri noxios homines seruatos sudibus adfixos Diis pro hostiis dabant.* De Gallis Diodorus Siculus Bibl. Hist. V. pag. 309. Τὰς κακέρους καταπενταετηρίδα φυλαξάντες ἀνασκολοπίζουσι τοῖς θεοῖς, καὶ μετ' ἄλλων

ἄλλων πολλῶν ἀπαρχῶν καὶ θαγίστοι, πυρὰς παρμεγέθεις κα-
τασχευάζοντες. Et Caesar Comment de Bell. Gall. VI. c. XVI. extr.
Supplicia eorum, qui in furto, aut latrocinio, aut aliqua noxa
comprehensi, gratiora Diis immortalibus esse arbitrantur: sed,
cum eius generis copia deficit, etiam ad innocentium supplicia
descendunt. Hisce facem praeferentibus sine Oedipo coniectore
cognosci potest, homines sceleribus suis mortem promeritos periis-
se. Iustum itaque est, quod illi interfecti fuerint: quanto magis
vero laudandum, quod prudenter, dum cultus diuini titulum ani-
maduersioni praetexerunt.

§. XXV.

Praeter homines manifeste noxios mactati feruntur etiam
captiui. Testis est eius rei de Aenea Virg. X. Aen. v. 517. seqq.

Sulmone creatos

Quattuor hic iuuenes, totidem, quos educat Vfsens,
Viuentes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captiuoque rogi perfundat sanguine flammās.

De Scythis Herodotus Melpomene IV. 62. Ὅσους αὖ τῶν ἑκατὸν
ἀνδρῶν ἀνδρα ἓνα θύσσι τρόπῳ ἢ τῷ αὐτῷ καὶ τὰ πρόβατα ἄλλ'
ἑτεροῖα. De Carthaginienſibus Diodorus Siculus Biblioth. Hist.
XX. p. 798. Τῶν γὰρ καρχηδονίων μετὰ τὴν νίκην τῆς καλίστης
τῶν αἰχμαλώτων θυόντων χαριστήρια νυκτὸς τοῖς θεοῖς, καὶ πολλὰ
πυρὸς τῆς ἱεροκαυτεμένης ἀνδρας κατέχοντ' &c. De Graecis
Plutarchus in Themistocle p. 119. Οἱ πολλοὶ - - τῆς αἰχμαλώτης
τῷ βωμῷ προσαγόντες, ἠνάγκασαν, ὥς ὁ μάντις ἐκέλευσε, τὴν θυσίαν
συντελεσθῆναι. De aliquibus Africae et Europae populis Alexander
ab Alexandro Genial. Dier. VI. c. XXVI. *Blemmiae, Cimbri, Gal-*
li, Druidae et Germani statis diebus humanis litant hostiis et
cruore captiuorum adolent aras, tunc propitiari Deum maxime
arbitrati, cum per cruciatum homines excarnificarent, ex poenis
hominum diuinationem et auguria captantes. De Germanis Tacitus
Ann. I. c. LXI. *Barbarae arae, apud quas tribunos ac primorum ordi-*
num centuriones (videlicet ex Romanis captos) mactauerant. De
Gallis Diodorus Siculus Bibl. Hist. V. p. 309. Χρῶνται δὲ καὶ τοῖς
αἰχμαλώτοις ὡς ἱερείοις πρὸς τὰς τῶν θεῶν θυσίας. τινὲς δὲ αὐ-
τῶν καὶ τὰ κατὰ πόλεμον λεηλοθέντα ζῶα μετὰ τῶν ἀνθρώπων
ἀποκλείουσιν, ἢ κατακαίουσιν, ἢ τισιν ἄλλαις τιμωρίαις ἀφανίζουσι.

De Hermunduris Tacitus Ann. XIII. c. LVII. *Sed bellum Hermunduris prosperum: Cattis exitio fuit. Quia victores diuersam aciem Marti ac Mercurio sacrauere, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur.* De Britannis idem Ann. XIV. c. XXX. et ex eo Alexander ab Alexandro c. vlt. *Cruore captiuo adolere aras, et hominum fibris consulere Deos fas habebant.* De Sueonibus Procopius de Bell. Goth. II. c. XV. *Τῶν δὲ ἱερείων σφίσι τὸ κάλλιστον, ἀνθρώπος ἐστίν, ἔνπερ ἂν δορυάλωτον ποιήσαιμι πρῶτον. τῆτον γὰρ τῷ ἄρει θύουσιν, ἐπεὶ θεὸν αὐτὸν νομίζουσι μέγιστον εἶναι. ἱερῶνλα δὲ τὸν αἰχμαλῶτον, & θύοντες μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ξύλων κρεμῶντες, ἢ ἐς τὰς ἀκάνθας ῥιπίζντες, ταῖς ἄλλαις τε κλείναντες θανάτῳ ἰδέουσι οἰκίζουσι.* De Francis idem II. c. XXV. *Ἐπιλαβόμενοι δὲ τῆς γεφύρας οἱ Φράγγοι παῖδας τε καὶ γυναῖκας τῶν Γότθων, ἔσπερ ἐν ταῦθα εὗρον, ἱερεῖόν τε, καὶ αὐτῶν τὰ σώματα ἐς τὸν ποταμὸν ἀκροθίνια τῇ πολέμῳ ῥέριπτον.* De Gothis Iornandes de Reb. Get. c. V. et qui eum presso pede sequitur, Io. Magnus Goth. Sueon. Hist. I. c. IX. *Martem Gothi semper asperrima placauere cultura. Nam victimae eius mortes fuere captorum, opinantes bellorum praesulem aptius humani sanguinis effusione placandum.* Ac denique de Saxonibus Sidon. Apollinaris VIII. Ep. VI. *Priusquam de continenti in patriam vela laxantes, hostico mordaces anchoras vado vellant, mos est remeaturis decimum quemque captorum per aequales et cruciarias poenas, plus ob hoc tristi quod superstitioso ritu necare; superque collectam turbam periturorum mortis iniquitatem sortis aequitate dispergere. Talibus se ligant votis, victimis soluunt: et per huiusmodi, non tam sacrificia purgati, quam sacrilegia polluti, religiosum putant caedis infausae perpetratores, de capite captiuo magis exigere tormenta quam pretia. Hoc circa captiuos factum minus abominaberis, si iis, quae pro excusanda facinorosorum immolatione in superioribus dixi, ad sensum praebeas. Vtrinque enim eadem est conditio, diuersis tantummodo nominibus insignita. Officia sua erga alios qui migrant, aut in ciuitate, aut in statu naturali degunt: illi latrones, praedones, fures, homicidae, hi communi nomine hostes adpellantur: illos magistratui eius ciuitatis, hos victori puniendi ius competit. Penes eum igitur, qui iure belli alios cepit, est captos vel interficere, vel vita donare, prout in rem ciuium fore credit; nec proinde, vt mea fert opinio, flagitium*

tium committet, qui captos occiderit. Consulas, si placet, Grotium de Iur. B. ac P. III. c. IV. §. 10. n. 1.

§. XXVI.

Haud longe a captiuis aliena quondam fuit seruorum conditio, quos mactatos esse ferunt Tertullianus de Spectacul. XII. *Nam olim, quoniam animas defunctorum humano sanguine propitiari creditum erat, captiuos vel malo ingenio seruos mercati in exsequiis immolabant.* Hyginus Fab. CCLXI. *Sed cum postea Romanis sacrorum crudelitas displiceret, quamquam serui immolarentur, ad Laconas Diana translata est.* Eodem videlicet iure, quo captiui. *Serui enim, ut leg. 4. π. de stat. hom. Florentinus loquitur, ex eo adpellati sunt, quod imperatores vendere, ac per hoc seruare, nec occidere solent. Mancipia vero dicta, quod ab hostibus manu capiantur.* Olim itaque multos inter populos magna seruorum pars ex hostibus capta erat, comprobantibus Vinnio et Euerh. Ottone ad §. 3. Inst. de iur. pers. Gerardo Noodt Comment. ad Lib. I. tit. V. π. de stat. hom. p. 19. Grotio de Iur. B. ac P. III. c. VII. §. 1. Seldeno de Iur. Nat. et Gent. VI. c. XIX. princ. et Pufendorfio de I. N. et G. VI. c. III. §. 5. Captiuos autem, ut dixi, is, qui eos cepit, si sibi expedit, occidendi liberam habet potestatem, quae nec tum exspirabit, cum seruis fuerint adscripti. Quando enim omne ius suum victor in dominum serui transferat: eandem vero sortem aequae subeant, qui alia via in seruitutem venerunt, atque adeo in omnes seruos ius vitae atque necis dominus habeat: quid vetat, quo minus penes eundem sit ius, cuicumque ex sententia sua mortis genus definiendi? quod si optimum censet, sub sacrorum titulo fieri, nullius certe iniustitiae accusari potest.

§. XXVII.

Si hos cancellos nulla unquam gens egressa fuisset, pauciores credo fore, qui nobis ἀνθρώπου θυσίαν defensionem condentibus album calculum non adiiciant; at, dum innocentes quoque mactati feruntur, res haec videtur peiore loco esse non posse. Huic tamen duro subiisse labori me haud pigeat sperantem lectorem, qui in auiā, quod in hoc itinere minus trito facile contingere potest, delapsus in rectam viam deducat. Paucis autem totam rem expediam. Infantes, quos etiam olim immolatos fuisse, fama est, aut
fontes

fontes vere fuerunt, licet eorum delictum in omnes haud emanauerit: aut nihil commiserant. Illi, cum ignorantia alterius rem ipsam non mutet, ad *sum* XXIV. spectant, quem nolo hic repetere. Summa felicitas est viuentium ea in ciuitate, vbi vtrique, et qui imperant, et qui parent, validissimo inter se cohaereant vinculo. Illud vero nihil citius soluit quam mala ciuium in principem suspicio, quae ut perpetuo careant, hoc opus, hic labor est. Veniunt enim interdum facienda, quae rerum gnaro satis iusta videbuntur, multitudini tamen aliquam iniustitiae speciem praebere queunt. Tum, actum de se esse, palam vociferabuntur omnes, et ne ista quoque ruina sese trahat, quamuis vim adhibere ius fasque putabunt. Praesentientes itaque principes, negotium, quod instat, vulgi captum, si nudum exponatur, transcendere, aliud honestiori et omnis odii experti nomine rem praetexent. Istiusmodi artes, quae Politicis imperii arcana audiunt, probe calluerunt veteres, licet alii alias. Frequentissimae ac praecipuae fuerunt religio, cuius copia ut quouis tempore sit summis imperantibus, factum arbitror, cur sacerdotum lectio inter maximas reipublicae curas fuerit? cur ipsi principes sacerdotum munia obierint? cur regno sacerdotium innexerint? quae quidem apud Ciceronem de *Diuin.* I. c. XL. et XLI. Virgilium III. *Aen.* v. 80. it. 369. seqq. Alexandrum ab Alexandro *Genial. Dier.* V. cap. XIX. Iust. Lipsium *Polit.* IV. cap. II. n. 3. in notis, Ez. Spanhemium ad Callimach. *Lauacr. Pallad.* v. 34. et Casp. Barthium ad Statii *Theb.* Tom. III. pag. 831. leguntur, quamque rationem agnoscere video Pufendorfium in *Apologia* sua p. 10. Ita enim iussa diuina scite simulantes eum, qui ciuitati malum minabatur, postquam initiora in casum ceciderant, tuto occidere poterant, plebe ne quidem musitante, quae alioquin, quia eum innoxium ac de reipublica bene meritum habebat, aperte de ista morte contra imperantes fremuisset. Iam vero postquam communis omnium erat opinio, non principum auspicio, sed Dei monitu ista fieri, operam lusisset ille quoque, qui arcano consilio multitudini superstitione nimis occaecatae relecto, neci sese subtrahere ausus esset. Callide enim excogitata erant oracula, ut monstrarent *ἐν αἰνίγματι* eum, cuius morte prae omnibus aliis totius populi salus redimi queat. Vulgus vbi acceperat, ab huius arae destinati nece omnium vitam pendere, hoc ipsum ei calcaria addebat, ut licet alioquin tale sacrificium abominaretur, iam, uti in asperis rebus

rebus amat, μάλλον ἐκ τῶν παραλόγων, ἢ τῶν εὐλόγων τὴν σοτηρίαν ἐλπίζον, eundem ad supplicium, si sua sponte nollet, traheret. Exemplo illustravit rem Plutarchus in Themistocle p. 119. cui addas Hyginum Fab. XCVIII. et Dictyn Cretensem I. c. XIX. Ad hoc, cum ea, quae sibi quisque metuebat, vnus in perniciem ex diuino effato versa erant, omnes illius, cetera omnibus cari, vitae inhiantes videres, ne, si mori renueret, in aliud discrimen inciderent, dum eadem vis fati alios maneat. Lege Virgilium II. Aen. v. 130. seqq. et Pausaniam IV. c. IX. extr. Idcirco sibi famaeque suae melius consulebat in has angustias adductus, si sese alacriter morti obferret. Per omnium quippe ora ferebatur, in difficillimis rebus diuinae voluntati morem gesisse, ac pro patria, quo nihil honestius, animosum mortuum esse. Hisce artibus, si eius rei singula momenta litteris consignare expediuisset, aperte forsitan constaret M. Genucium Cippum voluntarium exsilium sibi indixisse, periisse famosissimum Curtium, inclutos Decios, Atheniensium regem Codrum, apud Carthaginienses duos fratres Philaenos. Et forte ex eodem hoc capite macula, qua ob innocentes mactatos maiores nostros iniustos inuenimus, maiori certitudine deleri posset, si praeter ea, quae supra §o VII. exstant, res gestas celebrare carminibus, quas tamen, teste Caesare de Bell. Gall. VI. c. XIV. ne quidem fas esse existumauerint litteris mandare, vnum apud illos, vt Taciti de Mor. Germ. II. verbis vtar, memoriae et annalium genus non fuisset: neque etiam isti versus temporis iniuria interissent.

§. XXVIII.

Ad infantes peruenio, quos crudelissimo instituto ad aram raptos fuisse legimus. Verum in hac etiam re a crudelitatis accusatione veteres quodam modo liberare studebimus. Primum enim experientia docet vnicuique homini, quo maiori amore in prolem suam fertur, tanto atrociolem videri eorum internecionem, tantoque aegrius admittere defensionem eorum, qui ex mente Lactantii Div. Inst. I. c. XXI. tam barbari, tam immanes fuerunt, vt parricidium suum, id est, tetrum atque execrabile humano generi facinus, sacrificium vocarent: cum teneras atque innocentes animas, quae maxime est aetas parentibus dulcior, sine vlllo respectu pietatis exstinguerent, humanitatemque omnium bestiarum, quae samen foetus suos amant, feritate superarent. Hinc ex τεκνοθυ-

σῖος ethnicorum veterum nihil aliud colligi posse videtur, quam ipsos omnem plane sensum, omne ius fasque eiurasse. Quemadmodum et manifestum est, eorum paene omnium verba, qui de hac infantum strage meminerunt, *σοφῶν* nimium quantum redolere, qua ducti rem ita dederunt, ut praeteritis eius causis, quae forsitan pro varia variarum gentium conditione gravissimae fuerunt, atrocitatem dumtaxat facinoris, velut *ἀναιδέως* suscepti, finire exaggerarent. Forte infantes debiles, membris distortis, mutili vel aliquod malum portendentes, ne damno magis quam commodo civitati quondam essent, in sacris, uti per expositionem liberorum, perierunt, de quo Aristoteles de Repbl. VII. c. XVI. Dionysius Halicarnassensis II. c. XV. Plutarchus in vita Lycurgi p. 49. Seneca Controv. XXXIII. et filius de Ira I. c. XV. Curtius IX. c. I. n. 25. apud Iust. Lipsium Cent. ad Belgas I. Ep. LXXXV. et Gerardum Noodt in Iulio Paulo passim, quibus inferas Apollodorum III. p. 225. Quibuscumque de causis autem liberos suos aliae gentes immolauerint, certe a Carthaginien-sibus, qui tamen omnium maxime eius sceleris arguuntur, ex superstitioso Deorum cultu factum non esse liquet. Illi ad istud sacrificium *τῶν υἱῶν*, uti Diodorus Siculus Biblioth. Hist. XX. p. 756. loquitur, *τὰς κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὰς ἐπιφανέστερας παῖδας προσηνέμασι*, aut ex testimonio Curtii IV. c. III. n. 23. *ingenuum puerum*, et Pescennii Festi apud Lactantium c. I. atque Alexandri ab Alexandro Genial. Dier. VI. c. XXVI. *nobilium filios immolarunt*. Cur vero tanto studio primorum filios quaesitabant? Eo, si quid video, quia pro sapientia sua, quae haud in postremis erat, sentiebant, eos in pestem civitatis adolere. Immo etiam non tam horum causa interdum, quam potissimum, ut parentum, quos ex suscepta prole sumere nouerant, altiores, quam par erat, spiritus supprimerentur, ne olim magistratibus, quos placitum esset, per filios intrasis, et per eorundem filiarumque matrimonia multis sibi iunctis alium reipublicae statum vim imponerent, aliasne turbas facerent. Haec itaque carcinomata ac vomicae civitatis ut in primo suo exortu suffocarentur, antequam eladem omnibus bonis luctuosissimam ederent, curabant easdem Diis in victimas obferri, non alium iustiore, quam sacrorum, titulum esse rati. Cuius rei ratio a Pelasgis, auctore Dionysio Halicarnassensi Antiqu. Rom. I. c. XXIV. non male fuit habita. Ceterum qui hasce artes penitus priscos latuisse statueret, illum oportet nescire, quae suspi-

suspiciatur Orosius IV. c. XXI. *Carthaginensibus*, inquam, *aliquando visum est, homines immolare: sed male praesumpta persuasio breui praetermissa est: a Romanis vero exactum est, ut semetipsos perditioni impenderent.* En! quam bene sciuerint Romani, hostium suorum vires, ipsis non sentientibus, sacrorum specie comminuere. Nolo tamen diffiteri, iis, quae in hoc so conieci, prima fronte reclamitare videri, quod Diis liberos suos pro hostiis obtulisse ipsi parentes dicantur. Verum res in portu est. Qui ita operati sunt, aut vulgus fuit, quibus dum nulla erat suspicio, ea sacrificia dolo malo exigi, nihil vetabat, quo minus infantulos suos immolarent, persuasi, gratum Deo officium, quia, ut putabant, iusserat, praestatueros esse: aut sagaciores, qui, quod communi isti multitudinis opinioni repugnare frustra erat, eius fauorem aucupantes videri volebant, sese Deo morigeros esse. Hinc siue antea a Deo speciatim moniti, siue de futuris, quod olim vi extorti sibi forent liberi sui, callide iudicantes, necessitatis legi obtemperarunt, ac ipsi eos mactarunt.

§. XXIX.

Quis demum crederet, quondam etiam in praecordia gentibus venisse, ut hospites immolarent? Illos puto, quorum ius summum et a gentibus ferme omnibus sancte cultum. Iam facinoris istius in primis Tauro-Scythae ac Busiris accusantur: hic a Diodoro Siculo Bibl. Hist. IV. p. 157. Seneca Herc. Fur. v. 483. Augustino de Civ. Dei XVIII. c. XII. Orosio I. c. XI. et V. c. I. Minucio Felice XXX. iisque, quos ibi Cellarius; illi ab Euripide in Iphig. in Tauris, Herodoto in Melpomene IV. n. 103. Ouidio Trist. IV. El. IV. v. 63. 64. atque ex Ponto III. Ep. II. v. 53. seqq. Iuuenali Sat. XV. v. 116. seqq. Seneca Octav. v. 979. seqq. Lucano I. v. 446. Minuc. Felice Oct. XXX. Lactantio Div. Inst. I. c. XXI. Hygino Fab. CXX. Prudentio contra Symmach. I. v. 395. Orosio V. c. I. et Eusebio Demonstr. Evang. IV. c. XVI. p. 157. Horum testimoniorum quanta quidem seges est, id tamen iisdem minime extra omnem dubitationis aleam ponitur, gentes has ex peruersa opinione, ac si humanae hostiae Diis gratae acceptaeque essent, mactasse aduenas. Tantum enim abest, ut inter Historicos conueniat, Busiridem umquam apud Aegyptios regnasse. Strabo certe Geograph. XVII. p. 802. Eratosthenis auctoritate fretus, aperte ait, neque regem, neque tyrannum, qui Busiris vocaretur, fuisse. Deinde existi-

terit Busiris, idem tamen ab Isocrate contra Polycratem in Oratio-
 ne, quae *Βούσιρις λόγος* inscribitur, Ouidioque Art. Am. I. v. 655.
 et Scythae Herodoto IV. n. 46. Pomponio Mela III. c. V. Iustino
 II. c. II. Curtio VII. c. VIII. Iornande de Reb. Get. c. V. atque
 Io. Stobaeo Serm. III. p. m. 46. iusti sapientesque audiunt. Eum
 vero, qui res suas inconsulte ac temere ageret, sapientem, et, quem
 ad aliquod negotium nulla habita ratione, id profit obfitne sibi suis-
 que, mala libido trahat, iustum adpellare, nugatoris, haudqua-
 quam grauis viri foret. Melius igitur de Scythis pariter ac Busiride
 sentiendum esse opinor, quam vt mihi persuadeam, eos a sapientia
 sua atque iustitia tantopere descivisse, vt nullis de causis in hospites
 faeuirent. Exin contra, quod aliarum gentium aduentibus et hospi-
 tiis misceri noluerint, mores istos originem primam duxisse autu-
 mo. Saepissime enim potest accidere, vt in peregrinos humanitas
 iis, qui praestent, magno malo esse queat. Si eorum, qui ad nos di-
 uertunt, ingens atque armata est multitudo, facile bellum intesti-
 num conflabunt: si sunt fugitiui, pristinorum dominorum inimi-
 citias in nos mouebunt: si subornati, vt res nostras, validaene an
 infirmae sint, expiscentur, nos prodent: si alio imperio adsueti,
 rebus nouis studebunt: si solum nostrum tantam hominum fre-
 quentiam non capit, annona grauis ex eorum conuictibus ciues no-
 stros vret: si morbo contagioso infecti, nostri eodem corripientur:
 si voluptatibus dediti, nostri effeminabuntur: si in luxum effusi, no-
 stri itidem bona sua dilapidabunt: si aliis perditis moribus, iidem no-
 bis non sentientibus adhaerebunt: si diuersa sacra habeant, patria
 obsolescent aut diuulgabuntur: et quae alia sexcenta. Tantis ita-
 que ac tot calamitatibus ex male considerato aduenarum hospitio
 prouenientibus, quis populo, qui exteros oris suis adpulsos, terra sua
 prohibeant, vitio vertat, dum id ne quidem isti naturae et gentium
 iuris consultissimi Duumviri Grotius de I. B. ac P. II. c. II. §. 16. et
 Pufendorfius de I. N. et G. III. c. III. §. 8. seqq. improbant, quam-
 uis hospitii ius valde inculcent. Nec obstat, quod obiicias, hunc de-
 lectum, licet et id haud certo constat, in hospitibus mactandis Busiri-
 den atque Scythas non adhibuisse. Quando enim hominibus altis-
 simi sint recessus, vsu magistro opus habes, si eos nosse velis: eos ve-
 ro moenibus tuis, dum perspexeris, recipere, valde periculosum es-
 set; hinc haud culpandum censeo, si gens, cui expedit, vt propria,
 vt sincera, vt tantum sui similis maneat, rigidior se aduenis prae-
 beat.

beat. Ita enim et ea nullum ciuitati suae a peregrinis hospitio acceptis malum quod metuat, habebit, et hi supplicii atrocitate ab regionibus istis deterrebuntur. Ceterum silentio non praetereundum est, Hermannum Bordewisch in Disp. de immolatis ab Aegypto Busiride peregrinis aduenis. Witteb. 1720. §. XI. ante nos aestumasse, eam rationem, ne noua sacra Aegyptiis importarentur, a Busiride perpetratae *Ζενοθυσίας* reddi posse. Tametsi autem huic coniecturae ipse non subscribat, eam tamen nemo respuet, nisi quem fugiat, sacra olim inter paganos vtramque fecisse paginam, eorumque sub specie (piget id toties repetere, verum perspicuitatis ergo supersedere eo non possum) ardua quaeque negotia subiisse. Quapropter etiam Busirin atque Scytharum principes praeuidisse arbitror, immo forte experientia edoctos fuisse, causas, de quibus externos a finibus suis arcerent, vulgi captum, quantum quidem eas exponerent, transcendere, ideoque facinus istud iniustum duci. Quia vero, si aliis aditum ad suam ciuitatem permitterent, ea insigne detrimentum non posset non capere; celatis veris causis, edictum aliquod diuinum, ex quo hospitum sanguine litarent, prudentissime prae se ferebant.

§. XXX.

Dedi, mi lector, *αἱ θεοποθυσίας* naturam atque indolem, qualem sub initium primamque originem fuisse existumo: quo statu si postea semper mansisset, labe, qua nunc videmus, nunquam adpersa foret. Verum enim vero illi accidit, quod plerisque maiorum scitis, quae posteris, siue veri eorum finis obliti, siue eundem ex mala cupidine studio deferentes, ab ingenuis maxime et innoxiiis principiis pedetentim in nefarium scelus conuerterunt. Eorum, quorum ductu et auspiciis ista humana sacrificia sancita erant, causae, uti demonstratum fuit, sunt optimae, sunt iustissimae et summam rempublicam administrandi peritiam spirabant. Quis igitur aequus rerum arbiter, quod reprehendere ex merito posset, in eo instituto inueniret? Postquam autem succedente tempore fons iste hominum immolationis ex incuria magis magisque obruebatur, neque de eo rursus reperiendo quisquam laborabat; Deos, nescio quibus de causis, haecce sacra cupere prudentiores aequae ac plebei, non uti olim, ut imperitioribus fucum facerent, sed serio sibi inuicem persuadebant. Hac itaque peruersa opinione innutriti, necabant, quoscumque ipsis fors obtulerat, caeca tan-

tummodo superstitione ducti, et, vtrum e re ciuitatis esset, an minus, haud pensi habentes. Huius commatis est famosissima Ammonitarum τεκνοθυσία, quae forsitan eosdem, quos supra significauī, natales habuit, a quibus tamen eam degenerasse, non finit dubitare Scriptura sacra, quae id genus sacrificii, vt Summo Numini infensum et malo daemone praestitum, execratur, Israelitas ab his sacris auocat, et, qui illorum populorum more rem diuinam fecerant, grauisime obiurgat. Praeterea, quod de ἀνθρώποθυσίας progressu tenendum, imperantium summorum ac sacerdotum, qui eam in sua potestate habebant, praua libido rem hanc in primis reddebant deteriorem, quam ab initio fuerat. Veteres humanis hostiis litauerant, vt sine sua ac reipublicae noxa eos sceleratos interficerent, de quorum animaduersione ne ciuium suorum odium incurrerent, timebant. Nepotes contra, communi utilitate penitus posthabita, non eos, qui ingens aliquod scelus commiserant, sed, qui illos vel leuissimo facto offenderant, crudelissime sub cultus diuini, vt honesta, specie enecabant.

§. XXXI.

Postquam vero tandem a prima ἀνθρώποθυσίας origine longius receslerant gentes, quam vt ad verum finem res vniquam reduci posse videretur, mirum non est, ipsas in abolendam tristem et funestam consuetudinem sensim consensisse, in primis cum rerum facie non nihil mutata, poenarum antiquarum atrocitas in mitiora suppliciorum genera abiret. Exemplo sunt Lacedaemonii, quibus, teste Pausania III. c. XVI. cum antea moris fuisset, homines forte ductos Dianae immolare, Lycurgus id ad puberum plagas postmodum transferebat. Apud alios contra non in leuiora supplicia istam mutare, sed plane abrogare, melius visum fuit aliis, vt apud Carthaginenses Dario Persarum regi secundum Iustinum Hist. XIX. c. I. et Geloni Syracusano ex Ὀλυμπιάδων ἀναγγραφή. Vide Freinshemium ad Curtii IV. c. III. n. 23. atque in vniuersum in Africa Tiberio. Tertullianus Apolog. IX. Euthymo apud Temesenses. Pausanias VI. c. VI. Busiridis aeuo apud Aegyptios Herculi. Apollodorus II. p. 129. Hyginus Fab. XXXI. Claudio apud Gallos. Suetonius in Claudio c. XXV. Plinius XXX. c. I. Tertullianus Apol. VIII. Herculi in Latio. Ouidius Fast. V. v. 629. seqq. Dionysius Halicarnasensis I. c. XXXVIII. et Lactantius Div.

Div. Inst. I. c. XXI. ductis, si eam coniiciendo adsequi licet, hac ratione, quoniam id genus sacrificii ipsis inhumanum putabatur, siue, quod maxime credo, ex ignorantia, quid una alteraue gens ea re occultauerat, siue, quod aliud tempus alios mores postulabat. Isti porro ἀνθρώποθυσίαι interdicebant populis, bello superatis, qui ut se victos esse sentirent, non permittebatur, suis legibus iuribusque, sed, quos victor volebat, vivere. Postremo animaduertendi potestate ad potentio rem, quam ut vulgi minae ipsi nocerent, redacta, vana fuisset ira, si contra poenas, quae sibi suisque infligebantur, inferiores fremuissent. Sine vlllo igitur turbarum metu, quarum quidem fugiendarum causa ἀνθρώποθυσίαν primitus inuentam fuisse ostendi, nullo ficto nomine, sed scapha scapha adpellata, fontes puniebantur. Illa vero superstitiosa de immolandis hominibus opinione, quae non principum edictis, sed doctorum praeceptis eradicari potest, in plebis animis altas admodum radices postquam egerat, tantum abest, ut cultus ille ex abolitione, quam supra dicti fecerant, cessauerit, ut potius hinc inde nonnumquam ex ruinis conualuerit, donec cuncta eius semina inualescens Christiana religio exstingeret; partim ne tanta malitia sub eius specie fieret, partim ne aliqua ethnicorum sacrorum vestigia remanerent, ex quorum adpectu ad illa rursus adlicerentur, partim denique quoniam eiusmodi praestigiis, qualis ex mente nostra ἀνθρώποθυσία erat, illaesa reipublicae tranquillitate supersederi poterat, dum omnium manibus versarentur sacrae litterae, quae summi Numinis auctoritate grauiiores peccatores capitis damnabant.

§. XXXII.

Diutius tempora tua, mi lector, morari, cum praeter omnem opinionem iustos limites paene transiluerim, religioni mihi duco, quamuis multa circa praesens negotium restant, de quibus tecum colloqui, ac sententiam tuam nosse peruelim; quia tamen ipsa sibi obstat materiae magnitudo, iniqua postularem, si eius omnia momenta in tam circumscripto spatio amplecti cuperem. Sufficere itaque censui lineas duxisse primas potioresque, cum reliqua ac specialiora proprio Marte rem indagare volentibus pateant. Antequam autem hinc discedamus, paucis te orasse mea valde interest, ut, si sub examinis incudem haec, quae legisti, voces, vacuo id agas animo, καὶ μὴ ζυγὸν ὑπερβαίνειν. Probe praesertim teneas, me

non tam per partes, quam semel voluisse de ἀνθρώπου θυσίας origine vera disserere. Aliena igitur mihi imputares, si ad quasvis gentes ac sacrificia humana traheres. Dantur enim homines vani, stulti atque iniusti, quibus ad rationis normam actiones suas dirigere haud quaquam datum est. Talium vero patrocinium in se suscipere, idem foret, ac suum nomen in iis profiteri. Neque nunc tamen salua re mea te possum dimittere. Conscius quippe mihi sum, me totum fuisse in corradendis iis, quae mecum quomodocumque faciunt; deparcum autem, immo fere nullum in iis, quae sententiae meae repugnant. Dicam itaque priusquam mihi de eo scribas, ipse pro me dicam. Fateor: est ita. Verum id non factum fuit, ac si aliis videri vellem, vel ipse ignorarem, nihil contra, omnia pro me stare. vide me supra §. III. Partium potius mearum esse arbitrabar, ne inutiliter tempus tererem, molestiamque lectori crearem, ut, quae mihi reclamitabant, tamquam satis superque nota, omitterem. Neque tamen flagitabo, ut in verba mea iures. Potius ista, quaeso, quae in medium protuli, rite perpendas, et si tua, non numero, sed pondere maiora reperies, rogo, dignum putes me, qui tibi veram sententiam debeam. Sed si forte tibi minus arridet, largae huic mesfi falcem immittere, dabunt aliam

COROLLARIA.

- 1.) *Quadruplex hominis est officium: aut erga Deum, aut erga semetipsum, aut erga alios homines, aut denique erga bruta.*
- 2.) *Omnis αὐτοχρησία est illicita.*
- 3.) *Satyra magnam utilitatem ciuitati adfert.*
- 4.) *Nulla disciplina sine eiusdem historia solide perdiscitur.*
- 5.) *Purus putus Practicus, in quacumque sit disciplina, non est eruditus.*

Nobis festinantibus sese subduxit vocula *non*, quam ex fuga retractam tibi, lector, sistimus, eamque p. 10. lin. 15. *terris fuerunt inferas*, etiam atque etiam rogamus. Legas quoque p. 23. lin. 5. loco *sacerdotem*, *sacerdotum*, p. 24. §. XXI. lin. 6. loco *hominis*, *homines*.

non tam per partes, quam semel voluisse de ἀνθρώπου θυσίας origine vera disserere. Aliena igitur mihi imputares, si ad quasvis gentes ac sacrificia humana traheres. Dantur enim homines vani, stulti atque iniusti, quibus ad rationis normam actiones suas dirigere haud quaquam datum est. Talium vero patrocinium in se suscipere, idem foret, ac suum nomen in iis profiteri. Neque nunc tamen salua re mea te possum dimittere. Conscius quippe mihi sum, me totum fuisse in corradendis iis, quae mecum quomodocumque faciunt; deparcum autem, immo fere nullum in iis, quae sententiae meae repugnant. Dicam itaque priusquam mihi de eo scribas, ipse pro me dicam. Fateor: est ita. Verum id non factum fuit, ac si aliis videri vellem, vel ipse ignorarem, nihil contra, omnia pro me stare. vide me supra §. III. Partium potius mearum esse arbitrabar, ne inutiliter tempus tererem, molestiamque lectori crearem, ut, quae mihi reclamitabant, tamquam fatis superque nota, omitterem. Neque tamen flagitabo, ut in verba mea iures. Potius ista, quaeso, quae in medium protuli, rite perpendas, et si tua, non numero, sed pondere maiora reperies, rogo, dignum putes me, qui tibi veram sententiam debeam. Sed si forte tibi minus arridet, largae huic mesfi falcem immittere, dabunt aliam

COROLLARIA.

- 1.) *Quadruplex hominis est officium: aut erga Deum, aut erga semetipsum, aut erga alios homines, aut denique erga bruta.*
- 2.) *Omnis ἀντροχρησία est illicita.*
- 3.) *Satyra magnam utilitatem ciuitati adfert.*
- 4.) *Nulla disciplina sine eiusdem historia solide perdiscitur.*
- 5.) *Purus putus Practicus, in quacumque sit disciplina, non est eruditus.*

Nobis festinantibus sese subduxit vocula *non*, quam ex fuga retractam tibi, lector, sistimus, eamque p. 10. lin. 15. *terris fuerunt inferas*, etiam atque etiam rogamus. Legas quoque p. 23. lin. 5. loco *sacerdotem*, *sacerdotum*, p. 24. §. XXI. lin. 6. loco *hominis*, *homines*.

non tam per partes, quam semel voluisse de ἀνθρώπου θυσίας origine vera disserere. Aliena igitur mihi imputares, si ad quasvis gentes ac sacrificia humana traheres. Dantur enim homines vani, stulti atque iniusti, quibus ad rationis normam actiones suas dirigere haud quaquam datum est. Talium vero patrociniū in se suscipere, idem foret, ac suum nomen in iis profiteri. Neque nunc tamen salua re mea te possum dimittere. Conscius quippe mihi sum, me totum fuisse in corradendis iis, quae mecum quomodocumque faciunt; de parcum autem, immo fere nullum in iis, quae sententiae meae repugnant. Dicam itaque priusquam mihi de eo scribas, ipse pro me dicam. Fateor: est ita. Verum id non factum fuit, ac si aliis videri vellem, vel ipse ignorarem, nihil contra, omnia pro me stare. vide me supra §. III. Partium potius mearum esse arbitrabar, ne inutiliter tempus tererem, molestiamque lectori crearem, ut, quae mihi reclamitabant, tamquam satis superque nota, omitterem. Neque tamen flagitabo, ut in verba mea iures. Potius ista, quae so, quae in medium protuli, rite perpendas, et si tua, non numero, sed pondere maiora reperies, rogo, dignum putes me, qui tibi veram sententiam debeam. Sed si forte tibi minus arridet, largae huic messi falcem immittere, dabunt aliam

COROLLARIA.

- 1.) *Quadruplex hominis est officium: aut erga Deum, aut erga semetipsum, aut erga alios homines, aut denique erga bruta.*
- 2.) *Omnis ἀντροχρησία est illicita.*
- 3.) *Satyra magnam utilitatem ciuitati adfert.*
- 4.) *Nulla disciplina sine eiusdem historia solide perdiscitur.*
- 5.) *Purus putus Practicus, in quacumque sit disciplina, non est eruditus.*

Nobis festinantibus sese subduxit vocula *non*, quam ex fuga retractam tibi, lector, sistimus, eamque p. 10. lin. 15. *terris fuerunt inferas*, etiam atque etiam rogamus. Legas quoque p. 23. lin. 5. loco *sacerdotem*, *sacerdotum*, p. 24. §. XXI. lin. 6. loco *hominis*, *homines*.

non tam per partes, quam semel voluisse de ἀνθρώπου θυσίας origine vera disferere. Aliena igitur mihi imputares, si ad quasuis gentes ac sacrificia humana traheres. Dantur enim homines vani, stulti atque iniusti, quibus ad rationis normam actiones suas dirigere haud quaquam datum est. Talium vero patrocinium in se suscipere, idem foret, ac suum nomen in iis profiteri. Neque nunc tamen salua re mea te possum dimittere. Conscius quippe mihi sum, me totum fuisse in corradendis iis, quae mecum quomodocumque faciunt; deparcum autem, immo fere nullum in iis, quae sententiae meae repugnant. Dicam itaque priusquam mihi de eo scribas, ipse pro me dicam. Fateor: est ita. Verum id non factum fuit, ac si aliis videri vellem, vel ipse ignorarem, nihil contra, omnia pro me stare. vide me supra §. III. Partium potius mearum esse arbitrabar, ne inutiliter tempus tererem, molestiamque lectori crearem, vt, quae mihi reclamitabant, tanquam satis superque nota, omitterem. Neque tamen flagitabo, vt in verba mea iures. Potius ista, quaeso, quae in medium protuli, rite perpendas, et si tua, non numero, sed pondere maiora reperies, rogo, dignum putes me, qui tibi veram sententiam debeam. Sed si forte tibi minus arridet, largae huic mesfi falcem immittere, dabunt aliam

COROLLARIA.

- 1.) *Quadruplex hominis est officium: aut erga Deum, aut erga semetipsum, aut erga alios homines, aut denique erga bruta.*
- 2.) *Omnis ἀυτοχρησία est illicita.*
- 3.) *Satyra magnam utilitatem ciuitati adfert.*
- 4.) *Nulla disciplina sine eiusdem historia solide perdiscitur.*
- 5.) *Purus putus Practicus, in quacumque sit disciplina, non est eruditus.*

Nobis festinantibus sese subduxit vocula *non*, quam ex fuga retractam tibi, lector, sistimus, eamque p. 10. lin. 15. *terris fuerunt inferas*, etiam atque etiam rogamus. Legas quoque p. 23. lin. 5. loco *sacerdotem*, *sacerdotum*, p. 24. §. XXI. lin. 6. loco *hominis*, *homines*.

non tam per partes, quam semel voluisse de ἀνθρώπου θυσιᾶς origine vera disserere. Aliena igitur mihi imputares, si ad quasuis gentes ac sacrificia humana traheres. Dantur enim homines vani, stulti atque iniusti, quibus ad rationis normam actiones suas dirigere haud quaquam datum est. Talium vero patrocinium in se suscipere, idem foret, ac suum nomen in iis profiteri. Neque nunc tamen salua re mea te possum dimittere. Conscius quippe mihi sum, me totum fuisse in corradendis iis, quae mecum quomodocumque faciunt; deparcum autem, immo fere nullum in iis, quae sententiae meae repugnant. Dicam itaque priusquam mihi de eo scribas, ipse pro me dicam. Fateor: est ita. Verum id non factum fuit, ac si aliis videri vellem, vel ipse ignorarem, nihil contra, omnia pro me stare. vide me supra §. III. Partium potius mearum esse arbitrabar, ne inutiliter tempus tererem, molestiamque lectori crearem, vt, quae mihi reclamitabant, tamquam satis superque nota, omitterem. Neque tamen flagitabo, vt in verba mea iures. Potius ista, quaeso, quae in medium protuli, rite perpendas, et si tua, non numero, sed pondere maiora reperies, rogo, dignum putes me, qui tibi veram sententiam debeam. Sed si forte tibi minus arridet, largae huic mesfi falcem immittere, dabunt aliam

COROLLARIA.

- 1.) *Quadruplex hominis est officium: aut erga Deum, aut erga semetipsum, aut erga alios homines, aut denique erga bruta.*
- 2.) *Omnis αὐτοχρησία est illicita.*
- 3.) *Satyra magnam utilitatem ciuitati adfert.*
- 4.) *Nulla disciplina sine eiusdem historia solide perdiscitur.*
- 5.) *Purus putus Practicus, in quacumque sit disciplina, non est eruditus.*

Nobis festinantibus sese subduxit vocula *non*, quam ex fuga retractam tibi, lector, sistimus, eamque p. 10. lin. 15. *terris fuerunt inferas*, etiam atque etiam rogamus. Legas quoque p. 23. lin. 5. loco *sacerdotem*, *sacerdotum*, p. 24. §. XXI. lin. 6. loco *hominis*, *homines*.

non tam per partes, quam semel voluisse de ἀνθρώπου θυσιᾶς origine vera disserere. Aliena igitur mihi imputares, si ad quasuis gentes ac sacrificia humana traheres. Dantur enim homines vani, stulti atque iniusti, quibus ad rationis normam actiones suas dirigere haud quaquam datum est. Talium vero patrocinium in se suscipere, idem foret, ac suum nomen in iis profiteri. Neque nunc tamen salua re mea te possum dimittere. Conscius quippe mihi sum, me totum fuisse in corradendis iis, quae mecum quomodocumque faciunt; deparcum autem, immo fere nullum in iis, quae sententiae meae repugnant. Dicam itaque priusquam mihi de eo scribas, ipse pro me dicam. Fateor: est ita. Verum id non factum fuit, ac si aliis videri vellem, vel ipse ignorarem, nihil contra, omnia pro me stare. vide me supra §. III. Partium potius mearum esse arbitrabar, ne inutiliter tempus tererem, molestiamque lectori crearem, vt, quae mihi reclamitabant, tamquam satis superque nota, omitterem. Neque tamen flagitabo, vt in verba mea iures. Potius ista, quaeso, quae in medium protuli, rite perpendas, et si tua, non numero, sed pondere maiora reperies, rogo, dignum putes me, qui tibi veram sententiam debeam. Sed si forte tibi minus arridet, largae huic mesfi falcem immittere, dabunt aliam

COROLLARIA.

- 1.) *Quadruplex hominis est officium: aut erga Deum, aut erga semetipsum, aut erga alios homines, aut denique erga bruta.*
- 2.) *Omnis ἀντροχρησις est illicita.*
- 3.) *Satyra magnam utilitatem ciuitati adfert.*
- 4.) *Nulla disciplina sine eiusdem historia solide perdiscitur.*
- 5.) *Purus putus Practicus, in quacumque sit disciplina, non est eruditus.*

Nobis festinantibus sese subduxit vocula *non*, quam ex fuga retractam tibi, lector, sistimus, eamque p. 10. lin. 15. *terris fuerunt inferas*, etiam atque etiam rogamus. Legas quoque p. 23. lin. 5. loco *sacerdotem*, *sacerdotum*, p. 24. §. XXI. lin. 6. loco *hominis*, *homines*.

Longolius, Paul Daniel

Origines anthropothysias a vulgari crudelitatis crimine vindicatae

Lipsia 1729

4 Diss. 1761#Beibd.10

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10821599-4

VD18 1501195X-001